

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ»**

Студентки 2 курсу, 8м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Правове
забезпечення безпеки
підприємницької діяльності»

_____ Коваленко Юлії Юріївни

Науковий керівник
к.ю.н., професор

_____ Крегул Юрій Іванович

Гарант освітньої програми
к.ю.н., професор

_____ Крегул Юрій Іванович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
1.1. Поняття та сутність приватного підприємства.....	9
1.2. Законодавча генеза правового регулювання приватних підприємств.....	23
РОЗДІЛ II. ЛЕГІТИМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
2.1. Нормативно-правове регулювання питань державної реєстрації та припинення діяльності приватних підприємств в Україні.....	43
2.2. Законодавче регулювання ліцензування господарської діяльності.....	54
2.3. Правове забезпечення безпеки підприємницької діяльності приватних підприємств.....	63
РОЗДІЛ III. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
3.1. Напрями вдосконалення правового регулювання розвитку приватних підприємств.....	77
3.2. Досвід правового регулювання діяльності приватних підприємств країнами-членами Європейського союзу.....	84
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства з'являється все більше осіб, які мають бажання займатись підприємницькою діяльністю. Оскільки поняття «підприємництво» доволі широке та охоплює великий обсяг інформації, не тільки практичної, а й юридичної, необхідно всебічно та глибоко розглянути це питання. На актуальність теми впливає також те, що підприємництво загалом, незалежно від форм власності, в сучасних реаліях здатне значно впливати на економіку країни. І як результат позитивного розвитку підприємницької діяльності в Україні, окрім покращення економічного становища держави, відбуватиметься зростання рівня життя населення за рахунок надання робочих місць та можливості розвиватись в будь-якій сфері господарювання. Становлення та розвиток законодавства у сфері підприємницької діяльності, створення інфраструктури ринку, поява нових організаційно-правових форм господарювання, включення економіки України у світовий комерційний оборот вимагають переосмислення теоретичних основ правового регулювання діяльності підприємств, як суб'єктів господарювання.

Регулювання підприємницької діяльності визначається, насамперед, ст. 43 Конституції України, яка зазначає права кожного громадянина на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Окрім того, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Аналізуючи положення Конституції України можна дійти логічного висновку, що вже на рівні основного закону держави забезпечується право громадян на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Відповідно до статистичних даних Головного управління статистики в м. Києві станом на 01.01.2018 р. усього юридичних осіб нараховується 277992. Із них 31010 становлять приватні підприємства. Порівнюючи з кількістю інших суб'єктів господарювання, різних організаційно-правових форм, приватні підприємства займають не перше, але далеко й не останнє місце. Домінуючими наразі можна назвати товариства з обмеженою відповідальністю. Їх зареєстровано в Україні станом на 01.01.2018 року 206614, а ось друге місце посідають саме приватні підприємства. За останній рік кількість приватних підприємств збільшилась від 30728 до 31010, а державних від 870 до 872. Дані показники вказують на те, що приватні підприємства активно розвиваються, що дає надію на зміцнення їх економічного і правового становища України та вихід на міжнародну арену, як потужного конкурента в різноманітних сферах господарювання.

Правовий статус приватних підприємств регулюють Конституція України, Господарський Кодекс, Цивільний кодекс, Закон України «Про підприємництво», Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», Закон України «Про господарські товариства», Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», інші закони та численні підзаконні нормативно-правові акти, які враховують особливості положення певних видів підприємств. Прийняття Господарського кодексу України, як кодифікованого нормативно-правового акту, слугувало подальшому розвитку законодавства, поєднанню приватноправових методів правового регулювання на паритетних засадах з публічно-правовими. Однак, прийняття останнього не вирішило всіх проблем, пов'язаних з правовим становищем діяльності приватних підприємств. У правовому регулюванні є певні недоліки, неузгодженість, які вказують на доцільність комплексного наукового дослідження проблем правового становища приватних підприємств. Якісне формування правової

бази регулювання діяльності приватних підприємств, одна з найголовніших передумов їх становлення та розвитку. Законодавство у сфері підприємництва має становити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за цілісністю самого нормативно-правового забезпечення.

В червні 2018 року прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі України повідомила про завершення процесу створення «Офісу розвитку малого і середнього підприємництва» (далі - Офіс), який працюватиме як консультативно-дорадчий орган при Міністерстві. Створення Офісу передбачено Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва в Україні до 2020 року, яку Уряд ухвалив 24 травня 2017 року. Офіс розвитку малого і середнього підприємництва стане перехідним етапом перед ухваленням рішення про утворення державної інституції з реалізації політики розвитку підприємництва, що свідчить про початок позитивних змін в даній сфері. Основними завданнями Офісу є підготовка рекомендацій уряду щодо підтримки малого і середнього підприємництва, впровадження механізму кредитних гарантій, створення єдиного інформаційного ресурсу для малого і середнього підприємництва, створення центрів підтримки підприємництва в регіонах, проведення тренінгів, координація міжнародної технічної допомоги та популяризація підприємництва, розвиток різноманітних інвестиційних проектів та зміни у сфері оподаткування малого і середнього підприємництва.

В українській правовій науці питання створення і діяльності приватних підприємств висвітлювалися у роботах А. Асаулюк, О. Кібенко, О. Вінник, М. Ісаков, В. Мамутова, Ю. Крегула, Н. Саніахметової, Г. Пронської, І. Труша, О. Щербини та ін. Науково-теоретичну основу проведеного дослідження складають роботи вчених, присвячені правовому статусу господарюючих суб'єктів, в тому числі статусу приватних підприємств, стану та проблемам господарського законодавства України, а саме: С. М. Братуся, В. І. Борисової, В. І. Васильєва, М. Вебера, О. М. Вінник,

В. Д. Волкова, В. М. Гайворонського, О. В. Дзери, Г. Л. Знаменського, З. М. Заменгоф, Т. В. Кашаніної, О. Р. Кібенко, Н. І. Косякової, І. Ю. Краська, В. В. Лаптева, В. В. Луця, В. К. Мамутова, Г. В. Пронської, А. О. Пушкіна, Б. Г. Розовського, В. І. Семчика, Н. О. Саніахметової, І. А. Селіванової, В. С. Щербини та багатьох інших дослідників.

Метою дослідження є теоретико-правовий аналіз поняття «приватне підприємство», вивчення основ правового регулювання діяльності приватних підприємств в Україні та їх правового становища з-поміж інших суб'єктів господарювання різних форм власності, окреслення проблематики законодавчого регулювання та шляхів його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети були окреслені та вирішені наступні **завдання**:

- дослідити поняття та сутність підприємства;
- виділити ознаки і складові організаційно-правової форми приватного підприємства;
- проаналізувати законодавче регулювання процесу реєстрації підприємств;
- визначити межі правового регулювання процесу припинення діяльності приватних підприємств;
- дослідити стан українського законодавства, що закріплює правове положення приватних підприємств, обґрунтувати пропозиції щодо його удосконалення;
- виокремити шляхи правового регулювання безпеки підприємницької діяльності;
- визначити можливі напрями подальшого удосконалення правових засад регулювання діяльності приватних підприємств в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що склались в результаті заняття підприємницькою діяльністю, яка заснована на приватній формі власності.

Предметом дослідження є правове регулювання діяльності приватних підприємств в Україні.

Методи дослідження. З урахуванням поставленої мети і завдань дослідження правового регулювання діяльності приватних підприємств, у процесі виконання випускної кваліфікаційної роботи, використовувались загальнонаукові (діалектичний,

історичний, системний, аналізу та синтезу, індукції та дедукції) і спеціальні (порівняльно-правовий, метод тлумачення правових норм) методи наукового пізнання.

Наукова новизна випускної кваліфікаційної роботи складається з комплексного дослідження правового регулювання діяльності приватних підприємств, а також виявлення найбільш важливих з теоретичної та практичної точок зору правових проблем в цій сфері, шляхів і способів їх вирішення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у практичній діяльності підприємств. Зокрема, в процесі вдосконалення правового регулювання діяльності приватних підприємств та забезпечення безпеки їх діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні напрацювання та висновки випускної кваліфікаційної роботи знайшли своє відображення у науковій статті «Правові засади діяльності приватних підприємств», яка опублікована у збірнику наукових статей студентів «Правове забезпечення підприємницької діяльності» (м. Київ, КНТЕУ, 2018).

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох взаємопов'язаних розділів (7 підрозділів), висновків та пропозицій, а також списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 103 сторінки (основний текст – 82 сторінки).

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЦКУ – Цивільний кодекс України

ГКУ – Господарський кодекс України

ПКУ – Податковий кодекс України

КЗпП – Кодекс законі про працю України

НПА – нормативно-правовий акт

ФОП – фізична особа-підприємець

СПД – суб'єкт підприємницької діяльності

МСП – малі та середні підприємства

АТ – акціонерне товариство

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ТДВ – товариство з додатковою відповідальністю

СП – спільне підприємство

ДП – державне підприємство

МЗП – мінімальна заробітна плата

ЄСВ – єдиний соціальний внесок

ПДВ – податок на додану вартість

АМКУ – антимонопольний комітет України

ДФС – Державна фіскальна служба

КМУ – Кабінет Міністрів України

ЄДР – єдиний державний реєстр

ЦБД – центральна база даних

ВВП – валовий внутрішній продукт

ЄДРПОУ – єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань

ЄС – Європейський Союз

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Поняття та сутність приватного підприємства

Поняття приватного підприємства слід розглядати із урахуванням загального уявлення про підприємницьку діяльність, яка визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку, а підприємці – це, відповідно, люди, які займаються підприємництвом [33].

Становлення основних форм підприємництва відбувалося ще в ході переростання натурального господарства в товарне, розвитку товарно-грошових відносин і ринку, руйнування становості, створення транспортної та інформаційної інфраструктури. У доіндустріальну епоху варто говорити не про сформоване історичне явище, а про окремі його риси: підприємливість як психологічну й особистісну передумову становлення підприємництва як суспільного інституту.

Для провадження підприємницької діяльності, незалежно від форми та змісту, підприємства виконують певні функції, ролі, завдання, слідує правилам та завданням. Джерела вивчення підприємництва в Україні поділяються на:

- матеріальні, що включають в себе знаряддя праці, гроші, герби, печатки, гаманці;
- писемні - законодавчі акти, заповіти, документи державних органів, бірж, ярмарків, підприємств і корпоративних об'єднань, статистика, мемуари, періодика.

Аналіз наукових джерел свідчить, що сутність підприємницької діяльності полягає в самостійності та ініціативності вибору людиною виду діяльності, що пов'язана з ризиком функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, яка направлена на виробництво продукції, надання послуг з метою отримання прибутку. Також варто відзначити, що сутність підприємницької діяльності і умови розвитку

підприємницьких відносин досліджували ряд минулих і сучасних вчених. Відтак, автори підручника «Адміністративне право України» Колпаков В. К. і Кузьменко О. В., характеризуючи сутність підприємницької діяльності, зауважують, що вона зводиться до одержання максимально можливого прибутку, тобто різниці між отриманими доходами і витратами, які пов'язані з веденням справи. Для цього підприємець прагне: по-перше, заощадити якнайбільше коштів для придбання ресурсів, сировини, матеріалів тощо; по-друге, реалізувати вироблений продукт за оптимальною ціною, тобто ціною, яка і прибуток забезпечує, і відповідає можливостям споживача [52, с. 483].

Підприємницька діяльність розвивалася й економічно обґрунтовувалася в країнах Західної Європи. Саме там вона розвивалася еволюційним шляхом і сприяла встановленню в цих країнах правових норм, які стимулювали процеси розбудови ринкової інфраструктури і державно-правового закріплення функціонування її суб'єктів. Для більшості населення цих країн, приватна підприємницька діяльність сьогодні вважається найкращим засобом досягнення матеріального благополуччя та реальною можливістю розкриття індивідуальних якостей та реалізації своїх життєвих планів. У кінцевому підсумку рухливий і динамічний підприємницький сектор сприяє, перш за все, вирішенню соціально-економічних проблем, пов'язаних із працевлаштуванням населення, якісним наданням послуг і виробництвом товарів, що задовольняють різносторонні потреби людей.

Щодо розвитку підприємницької діяльності в Україні, то варто зазначити, що питання розвитку приватних підприємств нашої державі в різних історичних періодах висвітлювалося в роботах Авер'янова Б. В., Бандурки О. М., Сизоненка В. М., Прутської О. О., Опалінського Ю. В. та багатьох інших. Автори поділяють розвиток підприємницької діяльності на кілька історичних періодів становлення економічного розвитку нашої держави з висвітленням правових норм і причин, що стримували розвиток підприємницької діяльності. Про початковий етап розвитку

підприємницької діяльності велику цінність представляють наукові роботи Хизрича Р. і Петерса М. [78, с. 12]. Авторський колектив підручника «Підприємницьке право України» за редакцією Шишки Р. Б. відзначає, що вперше термін «підприємець» був зафіксований (1725 р.) англійцем Ричардом Контільйоном, який досліджував особливості формування капіталістичної системи господарювання. Він зазначав, що в економічному середовищі з'явився новий прошарок людей, які на свій власний ризик здійснюють ринковий обмін товарів з метою отримання прибутку. В 1797 році Бодо визначив підприємця як особу, що несе відповідальність за підприємницьку справу, той що планує, контролює організовує та володіє підприємством. Френсис Уокер в 1876 р. відрізняв тих, хто надає капітал та одержує від нього проценти і тих хто отримує прибуток завдяки своїм організаторським здібностям [28, с. 480]. Також в роботах Прутської О. О. говориться, що за часів ранньофеодальної доби Київської Русі окремі торгові люди займалися переважно зовнішньою торгівлею і в першу чергу з країнами Західної Європи, але підприємницька діяльність на Україні не була такою поширеною, як у країнах Західної Європи. Численні, загарбницькі та спустошливі війни, які відбувалися на її території упродовж тривалого часу, часто руйнували її економіку, що призводило до втрати людських ресурсів і державності [72, с. 35].

Сьогодні правове регулювання підприємництва в Україні здійснюється нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак, уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів підприємництва, кількості зайнятих свідчить про недостатність і недосконалість нормативно-правової бази розвитку підприємництва, яка повинна бути першоосновою, фундаментом (базою - в повному розумінні цього слова) формування та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Процес побудови в Україні демократичної соціальної правової держави, головним завданням якої є утвердження і забезпечення прав та свобод людини, безпосередньо пов'язаний із необхідністю забезпечення розвитку соціально-

економічних відносин та їх регулювання відповідно до конституційних основ і чинного законодавства держави.

Наразі, основне визначення поняття приватного підприємства міститься в ст. 113 Господарського кодексу України (далі - ГКУ): «Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи.».

Тобто приватне підприємство створюється виключно на основі приватної власності однієї або кількох фізичних осіб чи юридичної особи. Визначення «приватне» крім форми власності виявляє головну особливість правового становища підприємства цієї організаційної форми. Згідно із законодавством власник у цьому випадку є водночас підприємцем, власність і управління майном у приватному підприємстві не розмежовуються [75, с. 124].

Сучасне законодавство передбачає різноманітні організаційно-правові форми господарювання, в наслідок чого в Україні існує значна кількість юридичних осіб, що засновані на різних формах власності. Відтак, підприємницькою діяльністю можуть займатися як громадяни України, так і іноземці, у відповідності до законів України, фізичні та юридичні особи. На сьогодні приватні підприємства становлять велику частину загальної кількості господарюючих суб'єктів, заснованих на приватній власності фізичних та юридичних осіб, оскільки ця форма господарювання є зручною з багатьох точок зору, в першу чергу, через відсутність вимог щодо мінімального розміру статутного фонду, а також через можливість здійснення одноосібного керівництва і управління такою юридичною особою, адже законодавство не містить вимог щодо обов'язкового створення в приватному підприємстві виконавчого та інших органів, як це вимагається, наприклад, в товаристві з обмеженою відповідальністю. Не зважаючи на широкий вибір організаційно-правових форм

провадження підприємницької діяльності, на сьогодні спірною залишається велика кількість питань, пов'язаних зі створенням, порядком формування майна, а також специфікою устрою приватного підприємства.

Провівши доктринальний аналіз нормативних актів з питань регулювання діяльності приватних підприємств, можна виокремити ознаки приватного підприємства:

–приватне підприємство діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства, а також на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи;

–має рахунки в банківських установах;

–має змогу використовувати найману працю шляхом укладення трудового договору чи контракту з працівником. Наймані працівники не є членами трудового колективу ПП, їх кількість, правомочності, створення своїх органів самоуправління (ради трудового колективу) не впливають на вид власності підприємства, вона залишається приватною;

–ПП є господарюючим суб'єктом. Воно як юридична особа несе відповідальність у випадках, передбачених законодавством, не всім належним йому майном, як фізичні особи-підприємці (які несуть відповідальність усім належним їм на праві власності майном), а тільки відособленим майном, призначеним для здійснення підприємницької діяльності, а засновник - своїм вкладом;

–ПП має право на необов'язковість формування статутного капіталу, а також відсутність будь-яких обмежень щодо його розмірів у випадках, коли засновники визнали за необхідність створити такий капітал;

–державна реєстрація ПП регламентована Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»;

–управління ПП здійснюється засновником або найманою особою одноособово, що виключає розбіжності та протиріччя між засновниками (на відміну від тих

випадків, коли таких засновників декілька) – отже, відсутня можливість блокування рішень. ПП набуває права юридичної особи з моменту (дня) його державної реєстрації і внесення до Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі - ЄДРПОУ);

–порядок використання прибутку (доходу) встановлює власник ПП. Він сам визначає розмір фонду оплати праці, обирає системи і розміри її оплати, планує діяльність, а також намічає перспективи розвитку свого підприємства. Реорганізація та ліквідація ПП відбувається згідно з нормами ГК [51, с. 159].

Оскільки, приватні підприємства мають поточні рахунки, то вони формально повинні зберігати кошти у банківській установі. В той же час ліміт залишку готівки, що є результатом діяльності, приватним підприємцям не встановлюється. Це також надає деякі переваги такій формі підприємництва. Потреба у готівкових коштах задовольняється шляхом отримання їх за банківськими чеками. [33].

Здійснюючи господарську діяльність, підприємець може користуватися коштами з поточного розрахункового банківського рахунку в повному обсязі. Що стосується готівки, та відповідно до Постанови Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» № 148 від 29.12.2017 року, - сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) не повинна перевищувати 10 тисяч гривень протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами. Платежі понад установлену граничну суму проводяться виключно в безготівковому порядку [21].

Для підприємців, які уклали трудові договори із найманими працівниками, існують обмеження у разі наявності непогашеної податкової заборгованості. В разі виникнення такої заборгованості вони можуть використовувати готівку для забезпечення господарських потреб, але не на виплату заробітної плати, допомоги всіх видів і компенсацій найманим працівникам. У таких випадках усі виплати, пов'язані

із оплатою праці найманих працівників, мають забезпечуватися виключно за рахунок коштів, отриманих із установ банків.

Таким чином, підприємець, який відкриває рахунок у банку, має більшу маневреність у скрутній обстановці і необмежені можливості щодо обсягів розрахунків із діловими партнерами.

При цьому підприємцям слід зважати на те, що між резидентами на території України розрахунки можливі лише в національній валюті – гривні. Систему валютного регулювання і валютного контролю передбачено Декретом №15-93. Цей нормативний документ установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції, видаються індивідуальні ліцензії Національного банку України. Пунктом 4 ст. 5 Декрету №15-93 встановлено низку валютних операцій, які потребують наявності такої індивідуальної ліцензії. Це, зокрема:

- використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави;
- розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України;
- здійснення інвестицій за кордон [21].

Порядок і терміни видачі ліцензій, перелік документів, необхідних для одержання ліцензій, а також підстави для відмови у видачі ліцензій визначаються Національним банком України.

Порядок видачі Нацбанком індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу встановлено Положенням № 483. Порядок видачі Нацбанком індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами

(юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України регулює Положення № 485 [25].

Усі надходження коштів повинні бути документально зафіксовані і враховані при визначенні розміру доходу від діяльності. Слід зауважити, що в разі, коли підприємець працює з готівкою і купує торговий патент, він не має права відносити сплачену за цей патент грошову суму на свої витрати, адже на документально підтверджену вартість патенту знижується сума його прибуткового податку.

Ринкові принципи діяльності, такі як, конкуренція, економічність, раціональність, ефективність знаходять на рівні підприємства первинну сферу свого застосування. Мета діяльності підприємства носить неоднозначний характер: безпосередня мета і мотив діяльності - отримання прибутку від реалізації продукції та послуг. Але отримувати прибуток можна лише виробляючи продукцію, або надаючи послуги що користується попитом і тому підприємства змушені одночасно з максимізацією прибутку, домагатися задоволення зростаючих потреб населення. [33].

Встановлений засновником (власником майна) організації обсяг правил, що регулюють її правовий стан, відносини, пов'язані з внутрішнім управлінням, стосунки з іншими організаціями чи громадянами називається «статутом», а документ, що визначає відносини між засновниками підприємства (не характерно для ПП) - «установчим договором» [66].

Для виникнення і розвитку підприємництва необхідні відповідні умови. Соціально-економічні передумови цивілізованого розвитку підприємництва можна об'єднати в 4 основні групи: економічні, політичні, психологічні й юридичні.

Основні ключові економічні моменти відродження підприємництва:

- роздержавлення, приватизація, ліквідація монополізму;
- необхідність існування ринкової інфраструктури (банки, біржі, постачально-збутові організації, транспортна система тощо);
- самостійність, свобода вибору і прийняття рішень.

Першочергові політичні умови:

- стабільність в країні і розвиток процесу демократизації;
- підвищення авторитету уряду, довіри до нього народу.

Щодо психологічних – це наявність сприятливого психологічного клімату серед населення.

Юридичні передумови – це система нормативно-правових актів, які сприяють розвитку підприємництва, захищають його, підтримують.

Підприємництво слід відрізнити від наукових досліджень, конструювання нових виробів, розробки дизайну чи торговельної марки, побудови типового технологічного процесу. Всі ці елементи становлять підстави і передумови виробництва та бізнесу. Але без підприємництва ці розробки не матеріалізуються, залишаючись на папері.

Підприємницька діяльність здійснюється в певних формах і видах. Основними формами підприємництва є приватне, колективне і державне. Використання тої або іншої форми підприємництва залежить від того, діє підприємець самостійно чи в кооперації з іншими підприємцями, використовує для бізнесу лише своє майно чи залучає і майно інших осіб, використовує лише особисту працю чи залучає і найманих робітників [33].

Види і форми підприємства класифікуються по ряду ознак:

1. За сферами діяльності можна виділити 3 види:

- підприємства, що діють у сфері матеріального виробництва та його великих підрозділів (будівництво, машинобудування) і нематеріального виробництва, відмітною ознакою якого є створення особливого продукту послуг (матеріальних послуг);
- підприємства, що займаються посередницькою діяльністю, завдання яких встановлення зав'язків і укладання контрактів між підприємствами ;
- сфера нематеріального обслуговування (це невиробничі послуги, які є показниками рівня життя в країні: (торгівля).

2. За кількістю видів виробленої продукції підприємства поділяються:

- спеціалізовані, що випускають обмежену кількість видів товарів;
- багатопрофільні, що виробляють різні товари у великому асортименті.

У свою чергу, залежно від рівня спеціалізації виділяють підприємства з предметної, подетальної, технологічної та змішаної спеціалізацією.

Предметна – виробництво готових до вживання товарів; подетальна - випуск запасних деталей і частин; технологічна - коли на підприємстві зосереджена певна стадія технічного процесу, змішана - характеризується наявністю на підприємстві діяльності з предметної та технологічної спеціалізації. За розміром: великі, середні, малі. Підприємницька діяльність характеризується різноманітним характером конкретної діяльності і чинниками підприємництва, які при цьому використовуються. В залежності від змісту підприємницької діяльності й її зв'язку з основними стадіями процесу відтворення розрізняють такі види підприємництва: виробниче, комерційне, фінансове, високотехнологічне тощо. Всі вони мають свої підвиди.

Виробниче підприємництво – це будь-яка матеріальна, інтелектуальна, творча діяльність, яка пов'язана з виробництвом продукції, товарів, наданням відповідних послуг, створенням певних духовних цінностей. Зміст цього виду підприємництва полягає в тому, що підприємець, використовуючи як чинники власні або придбані засоби праці і робочу силу, організовує виробництво продукції, послуг, духовних цінностей для подальшого продажу покупцям з метою отримання прибутку. Виробниче підприємництво відноситься до числа найбільш суспільно необхідних і одночасно найскладніших видів бізнесу. Воно не приносить так швидко прибуток, як інші види бізнесу, його прибутковість, зазвичай, становить лише 10-12 %. У зв'язку з цим воно не є дуже привабливим для початку діяльності сучасних вітчизняних підприємців. Головна функція виробничого підприємництва - організація виробництва (товарів, будівельних робіт, транспортних перевезень, послуг зв'язку тощо). На розвиток виробничого підприємництва в Україні суттєво впливають такі

негативні явища, як відсутність нормальної законодавчої бази, недосконалість податкової системи, незахищеність підприємців тощо [33].

Комерційне підприємництво характеризується діяльністю, яка пов'язана з операціями й угодами з купівлі-продажу товарів і послуг. В цьому бізнесі підприємець виступає в ролі торговця, комерсанта, який купує товари для подальшого перепродажу. Товар закупається, звичайно, за оптовими (гуртовими) цінами, а продається - за більш високими договірними. За рахунок різниці між гуртовою і роздрібною ціною торговий підприємець створює для себе прибуток і покриває витрати, які пов'язані з реалізацією товару. Комерційне підприємництво отримало найбільший розвиток в Україні (так само і в інших країнах СНД) в перші роки переходу до ринку. Воно стало стрімко розвиватися, в основному як приватне, індивідуальне підприємництво. Даний вид діяльності притягує швидшою віддачею і відносно високою прибутковістю, яка досягає 20-30 % і навіть більше.

Фінансове підприємництво - це особливий вид комерційної діяльності, який пов'язаний з купівлею-продажем національної й іноземної валют і цінних паперів. Підприємець купує дані фінансові ресурси у їх власників, а потім з вигодою для себе перепродає покупцям. Різниця між цінами купівлі-продажу грошових ресурсів становить прибуток (маржу) фінансового підприємця.

Високотехнологічне підприємництво - підприємницька діяльність в сфері високих технологій, в основу якої покладено інноваційні ідеї зі створення наукомістких товарів та/або послуг. Високотехнологічним підприємцем є талановита, освічена людина, яка, натрапивши на цінну наукову ідею, перетворює її на сутність свого бізнесу та працевлаштування. В умовах формування глобальної економіки знань високотехнологічне підприємництво є основним рушієм світового економічного зростання та інноваційного розвитку [33]. Основною особливістю високотехнологічного підприємництва є складність, непередбачуваність, швидкість

та неоднозначність змін технологій та ринку, що вимагає від підприємця застосування спеціальних підходів та методів для досягнення бажаного економічного результату.

Фіктивне підприємництво – явище від якого складно приховатись у сучасному світі. Під фіктивним підприємництвом в українському законодавстві розуміється створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Фіктивне підприємництво є злочином [33].

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва (ч.3 ст. 55 ГК) [2]:

–суб'єктами мікропідприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

–суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми

власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

–інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Господарський та Цивільний кодекси України містять поділ приватних підприємств на два види. Так відповідно до ст. 113 ГК України можна дати визначення унітарного приватного підприємства – це юридична особа заснована на приватній власності одного засновника юридичної чи фізичної особи – громадянина України, іноземці чи особи без громадянства. Відносно юридичної особи як засновника приватного підприємства ГК України встановлює певні обмеження. Засновником унітарного приватного підприємства може бути не будь-яка юридична особа, а відповідно до ст. 113 ГК України лише юридична особа – приватний власник, таким чином засновником даного підприємства не може бути юридична особа власність якого не є приватною (мається на увазі право колективної власності), а також юридична особа за якою майно закріплене на іншому речовому праві (право господарського відання та оперативного управління). В свою чергу, до корпоративних приватних підприємств можна віднести підприємства, що засновані на приватній власності двох або більше фізичних осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Стосовно можливості заснування корпоративних приватних підприємств юридичними особами або юридичною та фізичною особою точаться дискусії. Є думки що за існуючого правового поля в Україні подібне можливо.

Зокрема, Ісаков М. обґрунтовує це наступним: «Не зважаючи на те, що ст. 113 ГК України називає приватним лише підприємство, яке діє на основі приватної власності юридичної особи, згідно з ч.5 ст. 63 ГК України до корпоративних, крім господарських товариств та кооперативних підприємств, законодавець відносить підприємства, засновані на приватній власності двох або більше осіб. Вважаємо, що це саме корпоративні приватні підприємства, засновані як кількома фізичними особами, так і юридичними особами» [47, с. 109]. У зв'язку з цим виникає питання щодо можливості заснування приватного підприємства кількома фізичними та юридичними особами – приватними власниками, тим більше, що відносно господарських товариств законодавець все ж зазначає, що останні створюються юридичними особами та/або громадянами (ч. 1 ст. 79 ГК України).

Серед цілого ряду різноманітних чинників економічного росту України найбільш значним є вмiла реалізація підприємницького потенціалу громадян, ефективне використання в економічному механізмі самостійної господарської ініціативи людини, визнання підприємництва незамінною силою господарської динаміки, конкурентоздатності і суспільного процвітання.

Очевидно, що головна роль у формуванні сприятливого середовища для розвитку підприємництва належить державі. Тому створення розгорнутої і всебічної системи державної підтримки підприємництва є найважливішою умовою його успішного розвитку.

Найбільша ефективність такої системи може бути досягнута тільки на основі комплексної державної програми розвитку бізнесу, що враховує всі аспекти і сторони успішного функціонування малих підприємств у різноманітних сферах діяльності.

Наразі на шляху до розвитку будь-якого ПП стають не тільки проблеми фінансування, систем реалізації підприємницького потенціалу, оподаткування, а й законодавче регулювання аспектів діяльності такого підприємства, що є, на нашу думку, найважливішим з-поміж будь-яких інших аспектів. Саме для приватного

підприємства це питання є актуальним і доцільним, щоб про нього говорити, оскільки мінімальна законодавча регламентація – проблема сьогодення для ПП.

1.2. Законодавча генеза правового регулювання приватних підприємств

Основним, і напевно що єдиним, нормативним визначенням поняття приватного підприємства в Україні є положення Глави 11 Господарського кодексу України, який має назву «Приватні підприємства. Інші види підприємств». Нашу увагу звернула на себе назва цього розділу, оскільки законодавець не виокремив регламентацію діяльності приватних підприємств в окремий розділ, присвятивши цьому питанню лише одну його статтю. Тому наразі вважаю актуальним та важливим, визначення чітких меж діяльності таких підприємств з-поміж інших.

Аналіз співвідношення поняття «юридична особа» та «приватне підприємство» дозволяє дійти висновку, що з одного боку категорія юридичної особи охоплює підприємство як одну з її організаційно-правових форм, а з іншого, підприємству, як суб'єкту господарювання, крім прав юридичної особи, належать ще й інші права та обов'язки, які виходять за межі прав, притаманних юридичним особам. Юридична особа – перш за все суб'єкт цивільного обороту і використання інституту юридичної особи створює юридичні умови для участі суб'єкта у відносинах обігу, але не орієнтує на виробничу діяльність. Таким чином, поняття підприємства як суб'єкта господарювання не можна зводити до поняття юридичної особи. Юридична особа – це суб'єкт лише приватноправових відносин, що складаються по горизонталі, підприємство ж як суб'єкт права приймає участь у відносинах і по горизонталі, і по вертикалі, тобто і в приватноправових, і в публічно-правових відносинах.

Найбільш вдалим вбачається визначення поняття підприємства як господарської організації, створеної і зареєстрованої у встановленому законом порядку для систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності від власного імені на засадах майнової відокремленості та

самостійної відповідальності за своїми зобов'язаннями, крім випадків передбачених законодавством [66].

Варто зауважити, що основною причиною проблем у діяльності приватних підприємств є те, що, на відміну від ГК, ЦК взагалі не містить такого поняття, як «приватне підприємство» й не відносить ПП до організаційно-правової форми юридичних осіб. Так, відповідно до ч.2 ст.81 ЦК «Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права». Стаття 83 ЦК зазначає, що «юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом», що «товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі» [72, с. 35]. Отже, з наведених норм випливає, що цивільне право не виділяє приватне підприємство як окрему організаційно-правову форму юридичної особи.

Доволі невелике окреслення поняття приватного підприємства міститься в чинному ГК станом на 2018 рік та не відображає повною мірою аспекти діяльності таких підприємств. Звідси доходимо висновку, що для дослідження його правового становища необхідно звернутись також до доктринального роз'яснення, практики провадження господарської діяльності приватними підприємствами та до положень нормативно-правових актів (далі – НПА), які можуть застосовуватись по аналогії.

Засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) фізичними особами-підприємцями та юридичними особами на території України, встановлення гарантій свободи підприємництва та його державної підтримки регламентував Закон України від 7 лютого 1991 року «Про підприємництво» [10]. На той час підприємництво визначалось, як безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик здійснювана діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством (ст. 1 Закону). Основна мета закону була врегулювати

загальні принципи здійснення підприємницької діяльності в Україні та організаційно-правові форми її здійснення, умови здійснення підприємницької діяльності, а також особливості взаємовідносин підприємця і держави.

На сьогоднішній день, цей Закон втратив чинність майже повністю, окрім кількох статей. Зокрема ст. 4, яка регламентує обмеження у здійсненні підприємницької діяльності. Загалом, поява такого виду підприємства, як ПП, стало результатом впливу приватноправової ідеології, а не концепції розвитку господарського права. В той час, у період бурхливого становлення ринкових відносин, в умовах розвалу планової економіки ПП стали актуальною формою виживання для мільйонів громадян України та їх сімей. Приватне підприємство як одна з організаційно-правових форм юридичної особи набуло правової регламентації після вступу в дію Закону України «Про підприємства в Україні» (далі - Закон) (який теж на сьогоднішній день втратив свою чинність). Відповідно до ст. 1 цього Закону, приватне підприємство визначалось як підприємство, яке засноване на власності однієї особи.

За роки незалежності було створено цілу систему законодавства України, яка включає в себе, перш за все, Господарський та Цивільний кодекси України [2; 5], закони України «Про ліцензування видів господарської діяльності» зі змінами та доповненнями від 28. 09. 2017 р. [13], «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07. 06. 1996 р. [8], «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23. 02. 2006р. [19], «Про рекламу» від 03. 07. 1996 р. в редакції Закону від 26. 04. 2017 р. [18] та ін.

Важливе значення у правовому регулюванні підприємницької діяльності має також прийнятий Верховною Радою України 11 вересня 2003 р. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (в редакції від 26.11.2016 р.) [17]. Саме цей Закон визначив правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, а саме:

–встановив принципи державної регуляторної політики (ст. 4);

–порядок планування діяльності з підготовки проектів регуляторних актів та підготовки аналізу регуляторного впливу (ст. 7, 8);

–організаційний порядок проведення державної регуляторної політики Верховною Радою України (роз. II);

–організаційний порядок проведення державної регуляторної політики Верховною Радою Автономної Республіки Крим (роз. III);

–організаційний порядок проведення державної регуляторної політики Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади (роз. IV) та ін.

Як вже визначалось раніше, спеціального закону, яким регулюється діяльність приватних підприємств, немає. Тобто всі питання організації та діяльності приватних підприємств слід розглядати виходячи з загальних норм ГКУ, а також ЦКУ і чинних законів України про які зазначалось вище.

Відповідно до ч. 3 ст. 62 ГК України підприємство, якщо інше не встановлено законом, діє на підставі статуту. Отже, зважаючи на відсутність в законі спеціальної вказівки щодо приватних підприємств, можна зробити висновок, що єдиним і обов'язковим для даного виду підприємств установчим документом є статут, який за своїм змістом повинен відповідати загальним вимогам, передбаченим в ст. 57 ГК України. Він повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації підприємства, інші відомості, що не суперечать законодавству. Статут затверджується власником майна (засновником) підприємства чи його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону. Найменування приватного підприємства має містити інформацію про його організаційно-правову форму, тобто містити слова «приватне підприємство».

Як і інші підприємства, приватне підприємство має право від свого імені вчиняти правочини (угоди), мати та набувати майнові і особисті немайнові права й обов'язки, вступати в зобов'язання, бути власником рухомого та нерухомого майна, а також виступати позивачем і відповідачем у суді, господарському та третейському суді [66].

Особливістю приватного підприємства, заснованого фізичною особою (фізичними особами), є можливість використання його власником (засновником) на свій розсуд як своєї, так і найманої праці, а тому іноді деякі автори ототожнюють приватне підприємство з фізичною особою - підприємцем, його засновником, який одночасно здійснює повноваження власності й управління підприємством.

Поряд з цим власник приватного підприємства і засноване ним підприємство є самостійними і відмінними один від одного суб'єктами права власності і учасниками господарських правовідносин. Приватне підприємство, як юридична особа, є власником майна, переданого йому у власність засновником, тоді як власник приватного підприємства відповідно до ст. 167 ГК України володіє лише корпоративними правами щодо заснованого ним підприємства.

Приватне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним йому майном, на яке згідно з законом може бути накладено стягнення. Власник не відповідає своїм майном за зобов'язаннями заснованого ним приватного підприємства, а підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника. Держава також не несе відповідальності за зобов'язанням приватного підприємства, а приватне підприємство не несе відповідальності за зобов'язанням держави.

Приватне підприємство має право в установленому чинним законодавством порядку: випускати цінні папери; засновувати інші юридичні особи, господарські об'єднання та брати участь в об'єднаннях з іншими суб'єктами підприємницької діяльності, в тому числі іноземними; створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законом

порядку; вчиняти інші дії, що не суперечать чинному законодавству. Приватне підприємство має право на самостійне ведення експортних, імпорتنих та інших зовнішньоекономічних операцій, необхідних для його господарської діяльності.

Щодо наявності та розміру статутного фонду приватного підприємства і порядку його утворення, то виходячи з вимоги ч. 4 ст. 57 ГК України, яка передбачає наявність у змісті статуту суб'єкта господарювання відомостей про розмір і порядок утворення статутного фонду, можна дійти висновку про правомірність вимог органів державної реєстрації в частині включення до статуту приватного підприємства відомостей про обов'язкове формування засновником (засновниками) статутного фонду. Розмір статутного фонду, порядок його формування та склад визначають засновники приватного підприємства. Законодавство не містить будь-яких обмежень щодо розміру статутного фонду приватного підприємства. Під час формування статутного фонду приватного підприємства слід виходити лише з принципу «достатності для здійснення господарської діяльності».

Загалом майно підприємства становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства [66].

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та матеріальні внески засновників;
- доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Зважаючи на відсутність в законі будь-яких спеціальних вказівок щодо управління приватним підприємством, воно здійснюється в порядку і на умовах визначених статутом, у тому числі на основі поєднання прав власника (власників) приватного підприємства щодо використання належного йому (їм) майна та принципів самоврядування трудового колективу, що відображається в колективному договорі, яким регулюються виробничі, трудові, економічні відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства, питання охорони праці, соціального розвитку колективу, здоров'я його членів [3].

Приватне підприємство має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом (станом на 2018 рік – печатка не обов'язкова).

Приватне підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством.

Управління приватним підприємством здійснюється згідно з його установчими документами. Власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів.

Для керівництва господарською діяльністю приватного підприємства власник (власники) або уповноважений ним орган призначає (обирає) керівника підприємства. У разі найму керівника підприємства з ним укладається договір (контракт), в якому визначаються строк найму, права, обов'язки і відповідальність керівника, умови його матеріального забезпечення, умови звільнення його з посади, інші умови найму за погодженням сторін [66].

Але, вищим органом управління приватного підприємства є його власник (власники). До виключної компетенції власника (власників) приватного підприємства зазвичай відноситься: визначення основних напрямів діяльності підприємства, затвердження планів та звітів по їх виконанню; внесення змін і доповнень до статуту підприємства; затвердження звітів про фінансово-господарську діяльність підприємства; створення, реорганізація та ліквідація філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів; прийняття рішення про ліквідацію, реорганізацію приватного підприємства.

Власник підприємства може також виконувати свої права по управлінню приватним підприємством безпосередньо, будучи одночасно і його директором, або він може призначити на цю посаду найманого директора на контрактній основі, про що зазначалось вище. При цьому, директор приватного підприємства, як його керівник, має право представляти інтереси підприємства без довіреності у взаємовідносинах з юридичними і фізичними особами; укладати договори, у тому числі трудові; відкривати і закривати в установах банків поточні та інші рахунки; видавати довіреності, давати вказівки, обов'язкові для всіх працівників підприємства; підписувати документи підприємства; видавати в межах своєї компетенції накази тощо. Директор приватного підприємства несе персональну відповідальність перед його власником чи уповноваженим ним органом за виконання умов чинного законодавства України.

Свої особливості має управління приватним підприємством його власниками в тому випадку, коли кількість засновників більше одного. У цьому разі, порядок скликання зборів власників, регламент діяльності, компетенція та порядок прийняття рішень вищим органом управління приватним підприємством (зборами власників) може здійснюватися за аналогією з загальними зборами учасників товариства з обмеженою відповідальністю або в іншому порядку, прописаному у статуті приватного підприємства [66]. Тут необхідно звернути увагу на те, що статут –

важливий документ для діяльності приватного підприємства, тому необхідно заздалегідь максимально чітко та повно прописати всі аспекти майбутньої діяльності підприємства та регламентувати діяльність всіх ланок ПП.

Варто також звертати увагу, що займатися підприємницькою діяльністю чинне законодавство дозволяє не всім. Так, не можуть суміщати свою діяльність з підприємницькою окремі категорії державних службовців (включаючи військовослужбовців, що знаходяться на дійсній службі), працівники органів прокуратури, СБУ, МВС, судів та інших урядових органів, а також особи, яким здійснювати певні види діяльності заборонено рішенням суду.

Оскільки чинне законодавство не дає чіткого визначення поняття «організаційна форма юридичної особи», існує двоякий підхід, що в свою чергу стає на заваді єдиного підходу до розуміння правового статусу приватного підприємства. Відтак, виходячи зі змісту ст.113 ГК, приватне підприємство є організаційною формою підприємства, хоча ЦК й не виділяє такої організаційно-правової форми.

Разом з тим ст.63 ГК визначає приватне підприємство як вид підприємства залежно від форми власності. Інших спеціальних норм, які б давали визначення терміна «приватне підприємство», чинне законодавство не містить. Також важливим є положення ч.3 ст.81 ЦК, яке зазначає, що правовий статус юридичних осіб приватного права встановлюється цим кодексом. Звідси випливає, що для визначення правового статусу приватних підприємств слід застосовувати загальні положення про юридичну особу, що містяться в ЦК, та норми про підприємство (ГК). Проте, на практиці приватні підприємства постійно плутають з господарськими товариствами, що є неприпустимим з юридичної точки зору.

Провівши аналіз норм Цивільного та Господарського кодексів, слід зазначити, що приватне підприємство дійсно має схожі риси з господарським товариством (далі - ГТ). Воно також діє на основі статуту, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним

кодом [42, с. 544]. Приватне підприємство, як зазначалось раніше, має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи. Майно ПП становлять виробничі й невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі. Водночас приватне підприємство має і важливі відмінності від ГТ, наприклад, щодо ПП відсутні законодавчі вимоги стосовно розміру статутного фонду. Це, звичайно, значно полегшує створення такого підприємства та ведення господарської діяльності, проте має свої недоліки.

Відтак при виборі організаційно-правової форми провадження господарської діяльності підприємці часто постають перед питанням: яку саме форму провадження такої діяльності їм обрати. Оскільки на початковому етапі це питання віддається повністю на розсуд майбутнім підприємцям, без обмежень та заборон, важливо досконало вивчити всі можливі варіанти та обрати найзручніший.

Правовий статус ГТ визначається Законом України «Про господарські товариства» і регламентує поняття: акціонерне товариство (далі - АТ), товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), товариство з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) або ж повних чи командитних товариств. Проте поняття зазначених ГТ не є цілком зрозумілим, особливо враховуючи швидкі зміни законодавства. Зокрема, багато питань виникало при порівнянні ПП та ТОВ, оскільки підприємці знаходили багато спільного та не могли обрати – що краще?

Для початку хочу коротко зазначити визначення вказаних товариств. Для цього необхідно звернутись до ГК України. На відміну від ПП, для господарських товариств (далі - ГТ) відведено в ГК України главу – «Глава 9. Господарські товариства», яка включає в себе 9 статей. Таким чином:

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм

акцій, крім випадків, визначених законом. Додатково даний вид товариств регулюється Законом України «Про акціонерні товариства» № 514-VI від 17.09.2008 року [20].

Важливим відмінним елементом є акції. Акція - це своєрідний цінний папір, який випускається (емітується) акціонерним товариством при його створенні або реорганізації підприємства іншої форми власності в суспільство такого типу. Акція має свою вартість, згідно з якою вона реалізується серед акціонерів, тобто сумарна вартість акцій одного акціонера дорівнює його внеску до статутного капіталу. Тримач такого цінного паперу має право одержувати в якості доходу частину нерозподіленого прибутку підприємства, яка називається дивідендами. Правда, законодавство дає суспільству деяке послаблення, яке полягає в тому, що воно може і не виплачувати дивідендів акціонерам, направляючи весь прибуток на розвиток АТ [20].

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва, що в свою чергу є особливістю таких товариств і не дає можливості сплутати із ПП [2].

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі

його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів [6].

Визначивши поняття ГТ відповідно до чинних норм Закону хочу докладніше зупинитись саме на ТОВ, оскільки наразі вступив в силу Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», змінивши основні постулати діяльності останніх, та назавжди (щонайменше, доки не буде окремого закону, щодо діяльності ПП) відмежував та знищив питання про схожість провадження діяльності ПП і ТОВ.

Оскільки питання, щодо нового Закону викликало жваве обговорення, вважаю за необхідне розібрати деякі питання. Почати треба з основного – 06 лютого 2018 року Верховна Рада України прийняла вищезазначений Закон, який підприємництво в Україні чекало не один рік, тому як все-таки ТОВ - найбільш поширена форма ведення малого та середнього бізнесу. Це і не дивно - умови реєстрації, провадження діяльності та відповідальність відносно зрозумілі пересічному громадянину, який виявив бажання займатись бізнесом.

12 березня 2018 року Президент України підписав Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [12].

17 березня 2018 року, в «Голосі України» №50/2018 опубліковано Закон від 06.02.2018 р. №2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Згідно з «Прикінцевими та перехідними положеннями», Закон набере чинності через три місяці з дня його опублікування, крім частини другої статті

23 цього Закону, яка набере чинності через один рік з дня набрання чинності цим Законом. Тобто остаточно, після усіх процедурних моментів, цей Закон набрав чинності 18 червня 2018 року.

На протязі одного року від дня набрання чинності цього Закону, всі ТОВ та ТДВ можуть безкоштовно привести свої статuti у відповідність до нового Закону та провести держану реєстрацію відповідних змін. Але протягом, цього року положення старого статуту будуть вважатися чинними.

Насамперед хочу нагадати, що Закон визначає правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників.

В новому законі велика кількість нововведень, ось перелік основних:

Введення поняття корпоративних договорів. В більшій мірі поняття запозичено із закордонного досвіду, щодо домовленостей між учасниками/акціонерами, іншими словами «shareholder agreements» або корпоративний договір. Корпоративні договори зможуть укладати між собою учасники (засновники) товариств. Таке право надано їм законом, воно не залежить від положень статуту, зокрема від того, чи є в ньому посилання на таке право або ні.

Відсутність необхідності вказувати інформацію про розмір статутного капіталу, учасників та місцезнаходження в статуті. Законом не передбачено зазначення в статуті інформації про статутний капітал, місцезнаходження та учасників, що значно полегшить роботу товариств, та позбавить від необхідності проводити час юристам в реєстраційних органах реєструючи зміни. [85]. Натомість на товариство лягає відповідальність підтримувати цю інформацію в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР, Єдиний державний реєстр) в актуальному стані. З цією метою вносяться зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [7].

Відсутність ліміту по кількості учасників в Товаристві. У новому законі відсутні обмеження щодо максимальної кількості учасників Товариства (до цього – не більше 100 осіб).

Запровадження нових механізмів проведення зборів. Чергові нововведення, деякі з них мали місце та своє відображення більше в Акціонерних товариствах, а саме такі як можливість заочного голосування тобто брати участь у загальних зборах учасників шляхом надання свого волевиявлення щодо голосування з питань порядку денного у письмовій формі. Наступний вид це опитування тут порядок дещо інший. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосували всі учасники Товариства. Якщо інше не встановлено статутом Товариства, датою прийняття рішення вважається останній день строку, протягом якого учасники мали надіслати свої відповіді ініціатору письмового рішення [85].

Статутом Товариства можуть передбачатися і інші способи проведення загальних зборів учасників не заборонені законом, а саме телеконференції, відеоконференції чи із застосуванням інших засобів електронних комунікацій але за умови, що кожен з учасників може одночасно з усіма іншими учасниками брати участь в обговоренні та голосуванні з питань, винесених на розгляд загальних зборів.

Безвідклична довіреність. З метою реалізації поняття та інституту корпоративного договору, вводиться поняття та законодавчо передбачається можливість наділення довіреності новим статусом безвідкличності. Вказана довіреність буде підлягати в обов'язковому порядку нотаріальному посвідченню. Але слід пам'ятати, що нічого вічного та захищеного немає, тому у випадку порушення інтересів однієї зі сторін договору, єдиним засобом правового захисту залишається суд [85].

Новели стосовно виходу учасника з Товариства. Учасник, частка якого в статутному капіталі більш ніж 50%, може вийти з товариства за згодою інших учасників, в той час як учасник товариства, частка якого у статутному капіталі

товариства не перевищує 50%, може вийти з товариства у будь-який час при цьому без необхідності отримувати згоду.

Посадові особи Товариства та їх зв'язки. Законом визначено, що при обранні посадові особи до яких віднесені члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії (ревізор), інші посадові особи, передбачені статутом товариства зобов'язані подавати товариству перелік своїх афілійованих осіб, тобто тих в яких вони перебувають у трудових та або інших відносинах. Та у випадку змін в інформації поданій раніше повинні про це інформувати товариство. Згідно положень закону конфліктом інтересів буде вважатися отримання посадовою особою від третіх осіб (афілійованих) виплат, винагород чи інших благ за дії (бездіяльність), пов'язані з виконанням посадовою особою її повноважень. Поняття афілійованих осіб вживаються в розуміння Закону України «Про акціонерні товариства» [85].

Наглядова Рада Товариства. Статутом Товариства може бути передбачено утворення наглядової ради. Наглядова рада в межах компетенції, визначеної статутом Товариства, контролює та регулює діяльність виконавчого органу товариства. Зокрема, до компетенції наглядової ради може бути віднесено обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу товариства (всіх чи окремо одного або декількох з них), зупинення та припинення їхніх повноважень, встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу Товариства. Наглядовій раді Товариства можуть бути делеговані повноваження загальних зборів учасників, крім віднесених до виключної компетенції загальних зборів учасників. З кожним членом наглядової ради укладається цивільно-правовий договір або трудовий контракт. Цивільно-правовий договір може бути оплатним чи безоплатним [85]. Договір, що укладається з членом наглядової ради від імені товариства, підписує особа, уповноважена на таке підписання загальними зборами учасників. За рішенням загальних зборів учасників повноваження членів наглядової ради можуть бути у будь-який час та з будь-яких підстав припинені або члени

наглядової ради можуть бути тимчасово відсторонені від виконання своїх повноважень. У разі припинення повноважень члена наглядової ради за рішенням загальних зборів учасників відповідний договір із цією особою вважається автоматично припиненим.

Дивіденди. Виплата дивідендів здійснюється за рахунок чистого прибутку Товариства особам, які були учасниками Товариства на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно до розміру їхніх часток. Товариство не має права виплачувати дивіденди в таких випадках:

–виплачувати дивіденди учаснику, який повністю або частково не вніс свій вклад;

–приймати рішення про виплату дивідендів або виплачувати дивіденди, якщо Товариство не здійснило розрахунків з учасниками товариства у зв'язку із припиненням їх участі у Товаристві або з правонаступниками учасників Товариства;

–якщо майна Товариства недостатньо для задоволення вимог кредиторів або буде недостатньо внаслідок прийняття рішення про виплату дивідендів чи здійснення виплати.

Зберігання документів Товариства. Встановлено перелік документів які Товариство зобов'язане зберігати.

Чергове нововведення, яке стосується визначення переліку документів які Товариство зобов'язане зберігати [85]. Товариство зобов'язано зберігати такі документи (підлягають зберіганню протягом всього строку діяльності Товариства, крім документів бухгалтерського обліку, строки зберігання яких визначаються відповідно до законодавства) а саме :

- протокол зборів засновників товариства (рішення одноосібного засновника);
- статут товариства та зміни до статуту;
- протоколи загальних зборів учасників;

- документи товариства, що регулюють діяльність органів товариства, та зміни до них;
- положення про філії (представництва) товариства у разі їх створення (відкриття);
- протоколи засідань наглядової ради товариства та колегіального виконавчого органу товариства, накази і розпорядження виконавчого органу товариства;
- аудиторські висновки та результати надання інших аудиторських послуг;
- річну фінансову звітність;
- документи звітності, що подаються відповідним державним органам;
- документи, пов'язані з випуском емісійних цінних паперів;
- інші документи, передбачені законодавством, статутом товариства, рішеннями загальних зборів учасників, наглядової ради та виконавчого органу товариства;
- документи, що підтверджують права товариства на майно;
- документи бухгалтерського обліку.

Відповідальність за зберігання документів Товариства покладається на виконавчий орган товариства та на головного бухгалтера (у разі призначення) – щодо документів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Проведення річних Загальних зборів учасників. Відповідно до закону збори скликаються протягом шести місяців наступного за звітним року (на сьогодні строк установлений – 1 рік). Річні загальні збори учасників скликаються протягом шести місяців наступного за звітним року, якщо інше не встановлено законом. До порядку денного річних загальних зборів учасників обов'язково вносяться питання про розподіл чистого прибутку товариства, про виплату дивідендів та їх розмір [85].

Значні правочини і правочини із заінтересованістю. В статуті Товариство можливо встановлювати особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв (значні правочини). Рішення про надання згоди на

вчинення правочину, якщо вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів Товариства станом на кінець попереднього кварталу, приймаються виключно загальними зборами учасників. Рішення про надання згоди на вчинення інших значних правочинів, крім зазначених у частині другій цієї статті, приймаються загальними збори учасників, якщо інше не встановлено статутом Товариства. Якщо замість кількох правочинів Товариство могло вчинити один значний правочин, то кожен із таких правочинів вважається значним. Посадові особи Товариства, винні у порушенні порядку вчинення значних правочинів несуть солідарну відповідальність за збитки, заподіяні Товариству [85].

Змінено строк для внесення учасниками вкладів при створенні ТОВ. При створенні нового ТОВ обов'язки відносно формування статутного капіталу, в учасників залишилися аналогічні із нормами діючих нормативно правових актів, окрім строку. В новому законі він визначений в 6 місяців з дати державної реєстрації, якщо інше не встановлено статутом (сьогодні цей строк складає – 1 рік). Є також інші зміни на які варто звернути увагу, а саме:

- скасування заборони на конвертацію заборгованості у частку в статутному капіталі;
- можливість збільшення статутного капіталу Товариства не лише за рахунок додаткових внесків учасників (як зараз), але й за рахунок нерозподіленого прибутку.

Переважне право на здійснення додаткових вкладів залишено за учасниками при цьому, треті особи зможуть здійснювати додаткові вклади лише після реалізації учасниками свого переважного права. Також встановлено строки для внесення учасниками своїх додаткових вкладів – в розмірі 1 рік для учасників та 6 місяців для третіх осіб (раніше, строки повинні були визначатись у рішенні зборів). Додатково, Законом передбачена можливість укладення договору між товариством та учасником та/або третьою особою про внесення додаткового вкладу [85].

На рахунок зменшення статутного капіталу – Закон зменшує строк, протягом якого до Товариства можуть звернутись кредитори, яких було повідомлено про зменшення капіталу. Із набранням чинності Законом такий строк становитиме 30 днів (наразі законодавство прямо не визначає такий строк, але передбачає, що рішення про зменшення статутного капіталу набирає чинності через 3 місяці з дати державної реєстрації саме з метою захисту інтересів кредиторів).

Інший підхід (механізм) до внесення вкладу у негрошовій формі. Для того щоб внести вклад, законом передбачено що він повинен мати грошову оцінку, яка затверджується одноставним рішенням загальних зборів учасників, на яких присутні та або взяли участь всі учасники Товариства. При створенні Товариства, зробити оцінку вкладів можуть на основі рішення засновників про створення Товариства [12].

Із наведеного вище стає зрозумілим одне – Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», просто таки переповнений різноманітними нюансами правового характеру. На жаль, не позбавлений новий закон недоліків і відвертих суперечностей. Тому необхідно невпинно аналізувати його, як він буде змінювати діяльність ТОВ в реальному бізнес-просторі [85].

Також із наведеного вище чітко окреслюється, що ПП зовсім інша організаційно-правова форма провадження господарської діяльності. Особливо з прийняттям нового закону.

Першим критерієм за яким ПП відрізняється від ТОВ є їх форма власності. На відміну від ТОВ, яке може бути будь-якої форми власності, ПП може створюватися лише на основі приватної форми власності. Відповідно до чинного законодавства України, засновником ТОВ може бути одна або декілька осіб, як фізичних, так і юридичних.

Натомість ПП може створюватися на основі приватної власності або однієї чи кількох фізичних осіб, або однієї юридичної особи. Мати змішаний склад засновників

(фізичних та юридичних осіб) або складатися з декількох юридичних осіб ПП не може.

Таким чином, суттєвою відмінністю ПП від ТОВ є відсутність прямої вказівки закону, яка б чітко регулювала порядок його створення, вирішення «внутрішніх» питань (права та обов'язки засновників, розподіл прибутку, порядок прийняття рішень тощо). Все це вказує на те, що ПП є найменш захищеною законодавством організаційно – правовою формою підприємницької діяльності. Крім того, поняття «приватне підприємство» вказує лише на форму власності, а не на особливості у заснуванні чи управлінні підприємством, а тому приватне підприємство як організаційна форма потребує законодавчого уточнення.

На нашу думку – це добре, що з'явився новий закон, що стосується ТОВ і ТДВ, можливо, невдовзі почнуть обговорювати прийняття закону для приватних підприємств, який виведе ПП на новий рівень, а не стане поштовхом для скасування її. Досліджуючи право набуття приватних підприємств, візьму за основу ілюстрацію діяльності підприємців, яка полягає у створенні самостійних проектів-стартапів та подальшого їх продажу як готової справи на користь третіх осіб. У такому випадку, однією особою може бути започатковано відразу декілька підприємств, партнерство в яких відсутнє.

Постає логічне питання оптимального вибору організаційно-правової форми. Розглядаючи та практично вирішуючи таке питання, можна дійти висновку, що ані ведення індивідуальної підприємницької діяльності (ФОП), ані створення декількох ТОВ у даному випадку не виглядає привабливим [85].

Тому стає очевидно, що у випадку скасування такої зручної та природної організаційно-правової форми як приватне підприємство, одноособова власність на декілька підприємств стає утопією. В даному випадку доцільніше розвивати, вдосконалювати, поглиблювати вивчення та розширювати законодавче регулювання.

РОЗДІЛ II. ЛЕГІТИМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Нормативно-правове регулювання питань державної реєстрації та припинення діяльності приватних підприємств в Україні

Оскільки приватне підприємство є юридичною особою, відповідно до законодавства, то таке підприємство підлягає державній реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

Основні риси, притаманні приватному підприємству, які вказують на необхідність проведення державної реєстрації:

– як зазначалось раніше, ПП має статус юридичної особи та підлягає державній реєстрації, має власне найменування та виступає в цивільному та господарському обороті від власного імені;

– ПП діє на основі приватної власності власника;

– ПП діє на підставі статуту;

– статутний капітал ПП складається з вартості вкладу його засновника [7].

Важливо - Законом не визначено мінімальний розмір статутного капіталу ПП.

Вкладом до статутного капіталу ПП можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом. Грошова оцінка вкладу засновника ПП визначається самим засновником, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній перевірці. Вищим органом ПП є засновник. У ПП створюється виконавчий орган (колегіальний або одноособовий), який здійснює поточне керівництво його діяльністю і є підзвітним засновнику. Управління ПП здійснює власник, а поточне керівництво – призначений власником виконавчий орган (в 95% випадків власник і директор ПП – одна особа, оскільки заборон з цього приводу немає) [33].

Приватне підприємство може здійснювати свою діяльність виключно за умови і після її державної реєстрації в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

Звертаючись до ст. 17 Закону, про який зазначалось раніше, можна чітко окреслити перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації юридичної особи, зокрема:

- заяву про реєстрацію за встановленою формою;
- заяву про обрання спрощеної системи оподаткування та/або реєстрацію платником ПДВ та/або включення до Реєстру неприбуткових організацій та установ (якщо щось із цього входить у ваші плани, але останнє не можна віднести до ПП, оскільки мета його діяльності-отримання прибутку);
- установчий документ юридичної особи (статут, установчий договір тощо залежно від обраної організаційно-правової форми).
- документ, що підтверджує реєстрацію іноземної юридичної особи, яка виступає засновником, у відповідній країні.

При цьому, якщо юридична особа створюється не з нуля, а на основі вже існуючої, додатково необхідно подавати:

- якщо юридична особа створюється в результаті перетворення – оригінал (нотаріальну копію) передавального акту;
- якщо юридична особа створюється в результаті злиття – оригінал (нотаріальну копію) передавального акту та документи для держреєстрації припинення однієї чи кількох існуючих юридичну особу;
- якщо юридична особа створюється в результаті виділу – оригінал (нотаріальну копію) передавального акту та пакет документів для реєстрації змін у відомостях про існуючу юридичну особу;

– якщо юридична особа створюється в результаті поділу – оригінал (нотаріальну копію) розподільчого балансу та документи для держреєстрації припинення існуючої юридичної особи [7]. Документи можуть бути подані як у паперовій, так і в електронній формі - через портал Мін'юсту.

Згідно з положеннями Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» при виникненні бажання зареєструвати підприємство:

–до виконкому місцевої ради чи райдержадміністрації (у Києві та Севастополі – до міськкадміністрації або райадміністрації);

–до нотаріуса;

–до акредитованого суб'єкта державної реєстрації.

Поки начебто все красиво: є відразу три шляхи, тобто ціле багатство вибору. Але є відразу кілька застережень:

-виконком місцевої ради (крім міськвиконкомів міст обласного/республіканського значення) є суб'єктом системи держреєстрації лише у разі, якщо відповідна місцева рада прийняла таке рішення;

–акредитований суб'єкт державної реєстрації є юридичною особою публічного права, тобто поки той чи інший держорган або орган місцевого самоврядування не прийме необхідного рішення, акредитований суб'єкт у конкретному населеному пункті не з'явиться;

–за межами райцентрів і міст районного або обласного значення нотаріуси зустрічаються не надто часто.

П. 5 ч. 1 ст. 4 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» регламентує принцип екстериторіальності реєстрації в межах України. Це означає, що зареєструвати підприємство можна у будь-якого держреєстратора (у тому числі нотаріуса), незалежно від того, де розташована юридична особа. Тобто, бажаючи відкрити підприємство у Львівській області, не

потрібно подавати документи до Львова. Цілком можна подати їх нотаріусу, що працює в Києві. При відкритті підприємства завжди можна звернутися до будь-якого нотаріуса або до іншого суб'єкта реєстрації незалежно від того, де територіально реєструється підприємство.

Якщо документи подаються в паперовій формі, то особа, яка їх подає, має пред'явити держреєстратору документ, що посвідчує особу, та довіреність (якщо вона є представником особи, яка реєструється або діє від імені засновників приватного підприємства).

Що ж до сплати адміністративного збору, то його розміри закріплено в ст. 36 Закону. Але серед зазначених розмірів немає плати за реєстрацію юридичної особи чи фізособи-підприємця, з чого можна дійти висновку, що адміністративний збір у таких випадках не сплачується.

Державному реєстратору подається досить невеликий пакет документів. При цьому власне реєстрація безкоштовна [46].

Якщо документи подані в повному обсязі та відповідають вимогам Закону, то держреєстратор протягом 24 годин (без врахування святкових і вихідних днів) з моменту отримання документів приймає рішення про реєстрацію.

Якщо документи подані не в повному обсязі або не відповідають вимогам, зазначеним у ч. 1 ст. 27 Закону, то в той самий строк держреєстратор приймає рішення щодо припинення їх розгляду й надає заявнику 15 календарних днів на усунення недоліків. У разі усунення недоліків розгляд документів відновлюється, якщо ж недоліки не усунуто – приймається рішення про відмову в реєстрації. Крім того, ч. 1 ст. 28 Закону передбачає ще низку підстав для відмови в реєстрації.

Держреєстратор може відмовити в реєстрації тільки на підставах, передбачених ст. 28 Закону, а саме:

– документи подано особою, яка не має на це повноважень;

–у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про судові рішення щодо заборони проведення реєстраційної дії;

–у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про судові рішення про арешт корпоративних прав - у разі державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, у зв'язку із зміною частки засновника (учасника) у статутному (складеному) капіталі (пайовому фонді) юридичної особи;

–не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку;

–документи суперечать вимогам Конституції та законів України;

–документи суперечать статуту громадського формування;

–порушено встановлений законом порядок створення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи;

–невідповідність найменування юридичної особи вимогам закону;

–щодо засновника (учасника) юридичної особи, що створюється, проведено державну реєстрацію рішення про припинення юридичної особи в результаті її ліквідації;

–щодо юридичної особи, стосовно якої подано заяву про державну реєстрацію змін до відомостей Єдиного державного реєстру, пов'язаних із зміною засновників (учасників) юридичної особи, проведено державну реєстрацію рішення про припинення юридичної особи в результаті її ліквідації.

Після усунення причин, що були підставою для відмови у державній реєстрації, заявник може повторно подати документи для державної реєстрації.

Після внесення відомостей про реєстрацію юридичної особи до Єдиному державному реєстрі відповідні відомості автоматично вносяться й до реєстрів Державної фіскальної служби. Крім того, відомості про реєстрацію надаються і для реєстрації приватного підприємства як платника єдиного соціального внеску [46].

Свідоцтво про реєстрацію за новими правилами не видається. Замість нього формується електронний витяг на порталі Міністерства юстиції України, крім того, приватне підприємство має документ із відомостями про юридичну особу з Державної служби статистики України.

Порівнюючи приватне підприємство з іншими організаційно-правовими формами юридичних осіб можна виділити такі переваги:

– можливість самостійного визначення засновниками принципів і механізмів управління підприємством;

– засновники не відповідають за зобов'язаннями підприємства, а несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю підприємства, у межах вартості своїх вкладів;

– відсутність законодавчо встановленого обмеження, пов'язаного з формуванням статутного капіталу;

– здійснення господарської діяльності з використанням найманої праці чи без її використання;

– дозволяє власнику самостійно приймати рішення з питань діяльності підприємства та нести відповідальність за наслідки такої діяльності, що дає можливість оперативно й ефективно керувати підприємством.

Варто зазначити, що існують також певні недоліки ведення підприємницької діяльності шляхом створення приватного підприємства. Оскільки порядок створення та функціонування приватного підприємства окремим законом не врегульований, доводиться керуватися загальними нормами Цивільного та Господарського кодексів. У зв'язку із цим конкретні питання діяльності приватного підприємства (наприклад, порядок створення та діяльності органів управління, формування статутного капіталу, порядок прийняття нових учасників, розподілу дивідендів тощо) слід детально застерегти у статуті. Бажано не обмежуватися загальними фразами, а включати до статуту чіткі формулювання, щоб не створювати зайвих незручностей [46]. Приватне

підприємство підлягає державній реєстрації у порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [7].

Загальновідомо, що припинення суб'єкта підприємницької діяльності є таким же закономірним та органічним процесом, як і його створення. Припинення діяльності приватного підприємства здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації - за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб - засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених законами, - за рішенням суду.

Законодавчу базу регулювання даного питання становлять Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України [2], закони України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV (Редакція від 01.01.2017 р.) [7]., «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII (Редакція від 02.11.2016 р.) [6], «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-XII (Редакція від 04.06.2017 р.) [15] та інші нормативні акти.

Поняття припинення діяльності суб'єкта господарювання відсутнє в законодавстві України. Проте, в доктринальному розумінні припиненням вважаються юридичні умови, за яких суб'єкти господарювання втрачають право провадити господарську діяльність та, відповідно, втрачають підприємницьку правосуб'єктність з моменту внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

Таким чином, ліквідація – це процедура, результатом якої є припинення юридичної особи, тобто внесення запису про припинення юридичної особи в Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, після чого підприємство перестає існувати і юридично і фактично [33].

Ліквідація відбувається за наступними етапами:

Прийняття рішення власником (або власниками) підприємства про добровільну ліквідацію та фіксація такого рішення в протоколі та рішенні власника (власників). Направлення повідомлення до органу, що здійснює державну реєстрацію заяву про початок процедури ліквідації підприємства (органи, уповноважені здійснювати прийом таких заяв тотожні із тими, які займаються безпосередньо реєстрацією ПП).

Учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, зобов'язані протягом трьох робочих днів з дати прийняття рішення письмово повідомити орган, що здійснює державну реєстрацію (ч.1 ст.105 Цивільного кодексу України).

Направлення повідомлення, іншим державним органам влади про початок процедури ліквідації - підприємство зобов'язане повідомляти контролюючі органи за місцем обліку такого платника про його ліквідацію або реорганізацію протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення (крім випадків, коли обов'язок здійснювати таке повідомлення покладено законом на орган державної реєстрації) (п.11.1. Порядку обліку платників податків і зборів, затвердженим Наказом МФУ № 1588 від 09.12.2011 р.) [23].

Виявлення кредиторів та повідомлення останніх про початок процедури ліквідаційної процедури. Для початку, на цьому етапі, призначається комісія з припинення юридичної особи (комісія з реорганізації, ліквідаційна комісія) голову комісії або ліквідатора та встановлюють порядок і строк заявлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється. Виконання функцій комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) може бути покладено на орган управління юридичної особи. До комісії з припинення юридичної особи або ліквідатора з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи. Голова комісії, її члени або ліквідатор юридичної особи представляють її у відносинах з третіми особами та виступають у

суді від імені юридичної особи, яка припиняється [68]. Строк заявлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, не може становити менше двох і більше шести місяців з дня оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи. Кожна окрема вимога кредитора, зокрема щодо сплати податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, розглядається, після чого приймається відповідне рішення, яке надсилається кредитору не пізніше тридцяти днів з дня отримання юридичною особою, що припиняється, відповідної вимоги кредитора.

Продаж усіх активів, задоволення вимог кредиторів, проведення розрахунків з власниками (за необхідності) підприємства у відповідності до розміру їх корпоративних прав, оформлення ліквідаційного балансу ПП.

До задоволення вимог кредиторів також входить здійснення всіх розрахунків по сплаті податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також інших обов'язкових платежів. У разі, якщо після розрахунків з кредиторами ще залишаються будь-які активи, необхідно провести розрахунки з учасниками (власниками). Після розрахунків з кредиторами необхідно скласти акт ліквідаційної комісії з ліквідаційним балансом, який підлягає затвердженню рішенням учасників (власників) або уповноваженим ними органом. Ліквідаційний баланс, завірений органами статистики, подається до Центру обслуговування платників податків за місцем реєстрації підприємства [33].

Закриття всіх банківських рахунків. Необхідно закрити в банківській установі останній поточний рахунок, яким підприємство користувалося для проведення розрахунків з кредиторами.

Отримання довідок про відсутність заборгованості. На даному етапі необхідно звернутись до уповноваженого органу із заявою та отримати довідку встановленого

законом зразку про наявність/або відсутність заборгованостей із сплати податків і зборів.

Передача до відповідної архівної установи документів, які підлягають тривалому зберіганню, знищення печаток, штампів. Необхідно передати до відповідної архівної установи документи, які підлягають тривалому зберіганню, в результаті чого отримати відповідну довідку. Для прикладу, тривалому зберіганню підлягають відомості про виплату заробітної плати, тощо. Норма щодо зобов'язання здавати печатки і штампи для знищення в органи внутрішніх справ втратила чинність, тому необхідно самостійно організувати знищення печаток та штампів (склавши відповідний акт) [33].

Внесення до Єдиного державного реєстру відомостей про припинення юридичної особи. Після завершення попередніх етапів процедури ліквідації, необхідно внести запис до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців про остаточну ліквідацію підприємства, як юридичної особи. Для цього необхідно подати реєстратору наступний перелік документів:

- заповнену реєстраційну картку про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи шляхом ліквідації, що не пов'язана з банкрутством;
- довідку про відсутність заборгованості по сплаті податків, зборів та обов'язкових платежів;
- довідку архівної установи про прийняття документів, які відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню.

Кінцевим етапом в процедурі ліквідації підприємства є внесення до ЄДР даних про проведення реєстрації припинення юридичної особи шляхом ліквідації, про що видає ліквідатору (голови ліквідаційної комісії) повідомлення про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи [7].

Якщо ж склалось так, що ПП необхідно проходити через процедуру банкрутства, щоб у офіційному порядку, на законодавчому рівні це було визначено, то необхідно

звернутись до положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Загалом, банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Цей процес займає дуже багато часу, є складним по своїй структурі, має декілька етапів та в ньому завжди бере участь низка профільних спеціалістів, наприклад, арбітражні керуючі. До того ж окремий реєстр - Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство [15].

Процедура визнання суб'єкта господарювання банкрутом значно відрізняється від простої ліквідації, що найменше тим, хто ініціює ці процеси та чим вони завершуються. Ліквідація підприємства не завжди пов'язана із його неплатоспроможністю, а отже можна вважати цей процес набагато ширшим за процедуру банкрутства.

Крім того, відповідно до ст. 59 ГК України та ст. 104 ЦК України припинення суб'єкта господарювання здійснюється в результаті реорганізації, передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам (злиття, приєднання, поділу, перетворення). Варто зазначити, що суттєва різниця між ліквідацією та реорганізацією полягає у тому, що в першому випадку має місце остаточне припинення будь-якої діяльності якогось суб'єкта господарювання, у другому - припинення його функціонування в конкретній організаційно-правовій формі із заміною на нову. В обох випадках відбувається «припинення суб'єкта господарювання». У зв'язку ж із реорганізацією діяльність приватного підприємства триватиме, але вже не в колишній (яка існувала до реорганізації), а в новій організаційно-правовій формі суб'єкта господарювання [36, с. 193].

Тобто можна сказати, що головна відмінність двох способів припинення суб'єктів господарювання (ліквідації та реорганізації) полягає в юридичних наслідках

факту припинення їх існування, у наявності або відсутності правонаступництва. Таким чином, під реорганізацією розуміють припинення юридичної особи з переходом всіх прав та обов'язків до правонаступника в порядку загального правонаступництва. Під правонаступником розуміють юридичну особу (юридичних осіб), до якої (яких) переходять усі права та обов'язки реорганізованої юридичної особи. Державний реєстратор за відсутності підстав для залишення документа, які подані для внесення до єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, без розгляду повинен у день надходження цих документів внести до єдиного державного реєстру запис про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи та направити відповідне повідомлення органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування відомості про внесення такого запису.

У сучасному світі, при виборі контрагентів із якими підприємство планує пов'язувати господарську діяльність, необхідно звертатись до офіційних та неофіційних електронних порталів, реєстрів, які розкривають ті відомості про підприємство, які, можливо, таке підприємство воліло б приховати. Таким чином, можна дізнатись і про фінансові показники, ліцензійне забезпечення підприємства, його борги перед бюджетом або ж ознайомитись із судовими відомостями: ухвалами, постановами, рішеннями у різних видах проваджень (кримінальне, адміністративне і тд.). На основі цього можна сформувані особисте бачення бізнес-партнера і вберегти свої фінансові та репутаційні показники [66].

2.2. Законодавче регулювання ліцензування господарської діяльності

Ліцензування – це видача та переоформлення ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням

ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування. Це необхідна умова здійснення певних видів підприємницької діяльності, передбачених Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності», що означає необхідність одержання ліцензії у встановленому законодавством порядку.

Ліцензія – за старим законодавством визначається, як документ, що надається органом ліцензування, на право провадження суб'єктом господарювання визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню [33].

Саме про поняття ліцензії, її сутність та нормативно-правове регулювання піде мова в цьому питанні. З урахуванням законодавчих новел в сфері легітимації господарської діяльності варто говорити саме про нові тенденції розвитку галузі ліцензування.

Досліджуючи предмет правового регулювання та структуру відносно нового Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» у порівнянні із Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» 2000 року, слід відзначити, що ні предмет регулювання, ні структура закону суттєво не змінилися.

Наприклад, практично без змін залишилися норми щодо більшості принципів державної політики у сфері ліцензування; обов'язку суб'єкта господарювання провадити певний вид господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, відповідно до встановлених для цього виду діяльності ліцензійних умов; вимог до документів, що подаються до уповноваженого органу для одержання ліцензії; повноважень спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування, органів ліцензування, відповідальності за порушення ліцензійних умов та ліцензійного законодавства тощо. Таким чином, зміни можна було би внести до попереднього закону, виклавши його у новій редакції.

Однак, зважаючи на вже наявні численні зміни до попереднього закону, що, безумовно, ускладнює роботу із законом, а також вимоги Міжнародного валютного фонду для подальшого виділення Україні фінансової допомоги законодавець цілком обґрунтовано вирішив прийняти зміни у формі нового закону, скасувавши попередній. Разом із тим новим Законом запроваджено низку суттєвих змін у ліцензуванні господарської діяльності в Україні, про які деякі підприємці і досі не знають. Основними змінами є скорочення кількості видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, а також відхід Закону від паперового документообігу – можливість подання документів до органу ліцензування в електронному вигляді та оформлення самої ліцензії у вигляді запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [66].

Скорочення кількості ліцензованих видів діяльності цілком відповідає сучасній політиці влади щодо проведення дерегуляції в Україні та скорочення кількості послуг органів влади, які є додатковими перепонами як для представників бізнесу, так і для пересічних громадян. Новим законом скасовано ліцензування 24 видів господарської діяльності, зокрема, таких: господарська діяльність з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; генетично-інженерна діяльність у замкненій системі; торгівля рідким паливом із біомаси та біогазом; діяльність, пов'язана з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення та функціонуванням мисливських стендів; діяльність, пов'язана з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами; розроблення, виготовлення, реалізація, ремонт, модернізація та утилізація озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї; розроблення, випробування, виробництво, експлуатація ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин, наземного комплексу управління космічними апаратами та його складових частин; торгівля криптосистемами і засобами криптографічного захисту інформації; виробництво, експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування, матриць та деяких інших [33].

Безумовно, скорочення видів діяльності, що потребують отримання ліцензії, – це позитивний крок на шляху дерегуляції та покращення умов здійснення підприємницької діяльності та інвестиційного клімату, однак не можна не зазначити, що, на жаль, як і раніше, запровадження та скасування видів ліцензованої діяльності відбувається без чіткого визначення критеріїв віднесення видів господарської діяльності до ліцензованих. Це залишається однією з істотних прогалин ліцензійного законодавства, оскільки не встановлені ті параметри, що мають бути визначальними у доповненні або зміні переліку видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, а це означає, що даний перелік може змінюватися довільно, за волевиявленням якого-небудь органу державної влади, без реального урахування необхідності захисту публічних інтересів, а в силу конкретної заінтересованості того або іншого органу в набутті права надавати ліцензії. Прикладом такої безсистемності можна назвати скасування Законом ліцензування господарської діяльності із постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом. Таке скасування було несподіваним для самих учасників ринку електричної енергії та потягнуло за собою необхідність зміни численних підзаконних нормативно-правових актів. Однак ще до моменту прийняття уповноваженими органами відповідних змін Законом України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», від 22.09.2016 року були внесені зміни до Закону у сфері ліцензування, якими цей вид діяльності знову віднесений до ліцензованих. Відповідно до положень статті 7 Закону ліцензуванню підлягає, зокрема, господарська діяльність із виробництва теплової енергії, транспортування теплової енергії магістральними і місцевими (розподільчими) тепловими мережами та постачання теплової енергії, крім виробництва, транспортування та постачання теплової енергії за нерегульованим тарифом [33].

Слід відзначити, що загалом чинний Закон зберігає використаний у попередньому законі підхід щодо поділу видів діяльності на такі, що підлягають

ліцензуванню у загальному порядку (відповідно до положень Закону), та таких, що підлягають ліцензуванню у спеціальному порядку. Однак, на мій погляд, такий поділ у новому Законі проведений менш вдало.

Так, у попередньому законі фактично існувало три порядки ліцензування. Кожна з трьох частин статті 9 передбачала окремий порядок. Відповідно до спеціальних законів ліцензуванню підлягало 11 видів господарської діяльності, на які закон про ліцензування взагалі не поширювався. Господарська діяльність з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів, а також охоронна діяльність підлягали ліцензуванню відповідно до Закону з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами України.

Важливою новелою Закону було спрощення порядку отримання ліцензій. Якщо раніше документи на отримання ліцензії мали бути подані шляхом звернення до відповідного органу ліцензування суб'єктом господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через уповноважений ним орган чи особу (ч. 1 ст. 10 Закону 2000 року), то відтепер законодавець надає суб'єкту господарювання три альтернативні варіанти для подання документів до органу ліцензування. Так, відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону документи, подання яких до органу ліцензування передбачено цим Законом, можуть бути подані до органу ліцензування за вибором здобувача ліцензії:

- нарочно відповідно до пункту 3 частини другої статті 6 та у порядку, встановленому статтею 9 Закону України «Про адміністративні послуги» [14];
- поштовим відправленням з описом вкладення;
- в електронному вигляді за допомогою порталу електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Безумовно, подання документів у електронному вигляді є сучасним та зручним способом та спрощує суб'єктам господарювання доступ до отримання адміністративних послуг.

Найбільш новаторською зміною в нормативно-правовому регулюванні ліцензування господарської діяльності, внесеною новим Законом, є зміна форми ліцензії з документарної на електронну.

Так, статтею 1 Закону ліцензія визначається як запис у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню. Ліцензія на провадження здобувачем ліцензії визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, оформлюється органом ліцензування в електронному вигляді (запис про рішення органу ліцензування щодо видачі ліцензії суб'єкту господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань) та відображається у витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, яка видається ліцензіату безоплатно, та підлягає обов'язковому оприлюдненню на порталі електронних сервісів у порядку, визначеному Міністерством юстиції України в Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань [66].

До Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань вносяться відомості про ліцензування видів господарської діяльності, визначені Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Органи ліцензування вносять до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань:

–рішення, прийняті органами ліцензування відповідно до цього Закону, - у день їх прийняття;

–документи, подані до органів ліцензування, та іншу інформацію про ліцензування видів господарської діяльності, необхідну для ведення зазначеного реєстру, - у день їх отримання органами ліцензування [33].

Натепер ліцензії видаються в електронній формі, але до набрання чинності положенням про внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців інформації про ліцензування та видання Кабінетом Міністрів України акта щодо припинення ведення Єдиного ліцензійного реєстру органи ліцензування згідно із прикінцевими та перехідними положеннями Закону:

–продовжують формувати, вести, надавати відомості з власних ліцензійних реєстрів та подавати їх до Єдиного ліцензійного реєстру згідно з порядком формування, ведення і користування відомостями ліцензійного реєстру та подання їх до Єдиного ліцензійного реєстру;

–оприлюднюють прийняті ними рішення про видачу ліцензій на своїх офіційних веб-сайтах наступного робочого дня;

–сприяють розпоряднику Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців у формуванні електронного інформаційного ресурсу реєстру щодо ліцензування.

Внесення запису про право суб'єкта господарювання на здійснення ліцензованого виду діяльності у ЄДР, на нашу думку, є дуже вдалим рішенням, що сприяє об'єднанню всіх відомостей про юридичну особу в єдиному реєстрі. Серед позитивних новел Закону також слід назвати визначення єдиного органу, що затверджує ліцензійні умови всіх видів господарської діяльності, – Кабінету Міністрів України, що сприятиме як уніфікації правил здійснення ліцензійної діяльності та вимог до ліцензіатів, так і зручності у користуванні цим нормативно-правовим актом суб'єктами право реалізації. Крім того, Закон визначив вимоги до ліцензійних умов,

яких попередній Закон не містив, внаслідок чого кожен орган ліцензування, до повноважень якого віднесено розроблення ліцензійних умов, міг включати до їх складу на свій розсуд будь-які вимоги до суб'єктів господарювання та провадження ними певного виду господарської діяльності.

Дуже важливою є нова норма Закону, за якою до ліцензійних умов не можуть бути включені вимоги щодо додержання законодавства України у відповідній сфері та/або окремих законів у цілому, а також законодавства, обов'язкові до виконання всіма суб'єктами господарювання.

Такі вимоги включалися майже до всіх ліцензійних умов, що створювало ситуацію, за якою порушення будь-якої загальної норми було одночасно порушенням ліцензійних умов, що зумовлювало можливість притягнення до відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення. Спрощенню ведення господарської діяльності сприятиме закріплення у Законі положення про те, що ліцензія видається на необмежений строк, на відміну від попередньої редакції закону, відповідно до положень якого ліцензія на провадження певного виду господарської діяльності видається за загальним правилом на необмежений строк, але Кабінет Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування може обмежити строк дії ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, але цей строк не може бути меншим, ніж п'ять років. Такий підхід необґрунтовано ускладнював здійснення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, вимагаючи від них докладання зайвих зусиль для повторного отримання ліцензії, та розширював можливості зловживань з боку органів ліцензування, даючи їм підстави для необґрунтованої відмови суб'єкту господарювання у видачі ліцензії [66].

Водночас проведення періодичних перевірок щодо дотримання суб'єктами господарювання ліцензійних умов та в разі виявлення відповідних порушень можливості застосування до них відповідних санкцій є, на нашу думку, цілком

достатнім заходом для підтримання законності у сфері ліцензування господарської діяльності.

Звертають на себе увагу недоліки Закону, пов'язані з низьким рівнем законодавчої техніки. Зокрема, стаття 2 Закону має назву «Сфера дії закону та повноваження органів державної влади у сфері ліцензування», але не містить положень про повноваження державних органів. Водночас частини 3 і 4 цієї статті, де йдеться про можливість суб'єкта господарювання здійснювати види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, після внесення відомостей до ЄДР щодо рішення органу ліцензування про видачу йому ліцензії, та про територію провадження ліцензованої діяльності залежно від органу, що видав ліцензію, не відповідають назві статті.

Назва статті 8 Закону «Запровадження, скасування, зміна назви виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню» також не відповідає її змісту. Назва статті передбачає порядок запровадження, зміст же містить норми щодо вибіркових наслідків запровадження, скасування та зміни назви виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Стаття 13 Закону «Розгляд заяви про отримання ліцензії, відмова у видачі ліцензії» містить частину 4, яка не відповідає назві статті та передбачає, що непереоформлена у встановлений строк ліцензія є недійсною і підлягає анулюванню. При цьому даній нормі не передують жодної згадки ні про поняття, ні про підстави переоформлення ліцензій.

Крім того, діючий Закон на відміну від попереднього закону не містить переліку підстав для переоформлення ліцензії.

Ліцензування, нормативно-правове визначення цієї процедури - досить динамічна сфера легітимації діяльності ПП. Це безумовно пов'язано із існуючими наразі процесами в економічній, політичній та соціальній сферах діяльності держави.

Зокрема, про відповідність даного Закону сучасній політиці дерегуляції економіки України свідчать такі його положення:

-зменшення кількості видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню;

-запровадження спрощеного порядку отримання ліцензії, зокрема, завдяки можливості суб'єктів подавати документи до органу ліцензування в електронному вигляді;

-запровадження електронної форми ліцензії та внесення запису про наявність ліцензії до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Водночас Закон має як важливі позитивні новели, так і численні недоліки, як нові, так і ті, що були характерні для попередньої редакції Закону. Цей фактор, а також постійний розвиток господарської діяльності в Україні створює підґрунтя для наукових досліджень у сфері реформування нормативно-правового регулювання ліцензування господарської діяльності та постійного пильного контролю за змінами, що відбуваються, аби господарська діяльність ПП була конкурентоздатною не тільки за рахунок внутрішнього потенціалу (технічні та виробничі ресурси) [33].

2.3. Правове забезпечення безпеки підприємницької діяльності приватних підприємств

Безпека підприємства - багатокомпонентна система, в складі якої виділяються дві основні підсистеми: загрози безпеки бізнесу та захисту від них. Загрози спрямовані проти інтересів суб'єкта підприємництва, і високий рівень захищеності одного інтересу при низькому рівні іншого не забезпечує необхідний рівень безпеки бізнесу в цілому. У більшості випадків безпека розглядається як захист від небезпеки. Кардинальне вирішення проблем слід шукати в комплексі, що включає не тільки

запобігання загроз, а й у підході до забезпечення безпеки бізнесу як до об'єкта управління [84].

Забезпечення безпеки підприємства – є цілеспрямованою спільною діяльністю, як самих суб'єктів підприємницької діяльності, так і органів державної влади на різних рівнях. Суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням безпеки підприємницької діяльності регулюються Конституцією України, ГК України, ЦК України, КК України, законами України «Про інформацію», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» та ін.

Безпека підприємства	
Зовнішня безпека підприємства	Внутрішня безпека підприємства
<p>Система заходів спрямована на виявлення та усунення загроз бізнесу, які пов'язані з діяльністю підприємства з іншими суб'єктами (фізичними особами, організаціями) та органами виконавчої влади, а також захист від інших зовнішніх негативних факторів.</p>	<p>Система заходів спрямована на виявлення та усунення загроз пов'язаних з внутрішніми бізнес процесами і кадрами підприємства.</p>

Примітка: Побудовано автором за даними [84].

На нашу думку, поняття зовнішньої безпеки підприємства залежить від стану в країні в цілому та рівні законодавчого регулювання питань провадження господарської діяльності, то хотілось би більше приділити уваги внутрішнім факторам, які можуть становити загрозу ПП.

Це можуть бути загрози в таких сферах: фінансова, інформаційна, комерційна, кадрова і т.д. (тут варто додати, що кожна із внутрішніх загроз підприємства також має внутрішні і зовнішні фактори впливу).

Фінансова безпека підприємства - одна з головних умов його стабільної, успішної і довготривалої роботи. Тому аналіз фінансового стану підприємства обов'язково

включає аналіз його фінансової безпеки. Умовно загрози у даній сфері можна поділити на:

-зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства, вони відносяться до чинників ризику довкілля, в якому працює підприємства;

-внутрішні загрози обумовлені, в першу чергу діяльністю самого підприємств, кваліфікацією його керівництва, фінансового менеджменту.

Зовнішні загрози в розрізі фінансової стабільності і безпеки підприємництва також варто розглядати з огляду на те, що не все в даному випадку підконтрольне представникам бізнесу.

Назарі можу назвати такі зовнішні загрози фінансовій безпеці: загальноекономічна ситуація в країні і регіоні, кризи, урядові кризи, нестабільність нормативно-правової бази, нестабільність податкової, кредитної і страхової політики, рівень інфляції і прогноз інфляції, нестабільність валютної політики держави і / або валютного курсу, брак коштів для інвестування в регіоні, низький рівень інвестиційної активності, недобросовісна конкуренція на ринку, несприятлива криміногенна обстановка в регіоні, поширення кримінальних і фінансових злочинів у фінансово-кредитній сфері, природні катаклізми. За даних обставин намагатись щось змінити – не означає змінити насправді, тому що це справа комплексна і колективна (маю тут на увазі, що побороти деякі фактори можливо лише загальними зусиллями та об'єднанням із органами державної влади для досягнення спільної мети) [84].

Внутрішні загрози я вбачаю як ті, що можна вирішити на рівні підприємства власними силами, діями, маюючи власну стратегію та крокуючи індивідуальними шляхами до забезпечення такої безпеки. Тут із загроз можу виділити: некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і ухваленні рішень, слабе маркетингове опрацювання ринку, недостатня ліквідність активів підприємства, низький рівень кваліфікації основного персоналу, неконкурентна цінова політика, слабе технічне озброєння підприємства, перебої в роботі устаткування і комунікацій,

помилки в організації збереження фінансових і матеріальних цінностей, просочування стратегічної і фінансової інформації підприємства, недоліки в організації роботи служби безпеки підприємства, низький рівень бізнес репутації підприємства, відсутність планування діяльності підприємства в аварійних ситуаціях, недотримання контрактів і договірних зобов'язань.

Більшість із перелічених пунктів здатна вирішити гарно підібрана команда, яка складається із професіоналів, які відчуває свою значимість для підприємства де вони працює та ставлять інтереси підприємства поруч із своїми особистими. До того ж дуже важливо правильно організувати цю команду – управлінський сектор має бути максимально потужним, виваженим, відповідальним, націленим на результат та стресостійким.

Процес забезпечення фінансової безпеки підприємства можна розглядати, як процес запобігання всебічних збитків від негативних дій на економічну безпеку підприємства за різними аспектами її фінансово-господарської діяльності [84].

Із огляду на значну кількість внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на безпеку підприємства, необхідно визначити шляхи вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємства із застосуванням різноманітних методів, інструментів та заходів.

Шляхи вдосконалення механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Методи	Інструменти	Заходи
1	2	3
Інституційно-правові	Створення відділу економічної безпеки та його імплементація в організаційну структуру управління підприємством	- запровадження моніторингу рівня економічної безпеки та її складових; - прогнозування ризиків та розробка заходів з їх нейтралізації;

		<ul style="list-style-type: none"> - коригування планових показників діяльності у контексті забезпечення економічної безпеки; - розробка системи правил та режимів безпеки.
	<p>Виділення сектора економічної безпеки в межах юридичного відділу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення інструкцій про матеріальну відповідальність та захист комерційної таємниці; - моніторинг законодавства та захист підприємства від дій і рішень органів державного управління; - управління інституційними характеристиками безпеки в межах юридичних відносин із контрагентами; - реєстрація документів, прав власності.
<p>Інформаційні</p>	<p>Створення механізму оперативного реагування на загрози інформаційній безпеці та поширення негативної інформації про підприємство</p>	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз, облік комерційної інформації; - створення надійної системи захисту інформації та каналів її проходження; - використання сучасних технологій захисту інформації

		(систем кодування і шифрування).
Організаційно-технологічні	Підвищення ефективності управління безпекою	- впровадження на підприємстві міжнародних систем управління якістю.
Економічні	Підвищення економічної ефективності використання ресурсів підприємства	-реалізація заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання господарських ресурсів; - оцінка рівня сучасності та продуктивності матеріально - технічної бази, пошук резервів їх покращення; -підвищення рентабельності активів та конкурентоспроможності підприємства.
	Створення передумов розвитку підприємства	- фінансування заходів із прогнозування розвитку ринкової кон'юнктури, інституціонального регламентування фінансово-господарської діяльності та ресурсного забезпечення
	Забезпечення доступу до ресурсів та ринків	
Адміністративні	Встановлення фізичного захисту та	- введення режимів входу/виходу персоналу та відвідувачів;

	автоматизованих систем безпеки	- створення перешкод для доступу до охоронного майна.
Соціально-психологічні	Підвищення рівня мотивації персоналу в системі безпеки підприємства	- реалізація заходів матеріального стимулювання; - створення ефективної системи морального заохочення працівників; - розробка правил поведінки; - створення атмосфери корпоративного духу

Примітка: Побудовано автором за даними [59].

Для успішного управління фінансово-економічною безпекою підприємства необхідна ефективна система управління фінансами, яка здатна забезпечувати компроміс між інтересами розвитку підприємства, наявністю достатнього рівня грошових коштів і забезпеченням платоспроможності підприємства. У цьому випадку основними стратегічними цілями діяльності підприємства повинна бути: максимізація прибутку; оптимізація структури капіталу і забезпечення фінансової стійкості підприємства; забезпечення інвестиційної привабливості підприємства; поліпшення конкурентних позицій підприємства на ринку.

Процес забезпечення фінансової безпеки підприємства є досить складним і охоплює широке коло елементів, найбільш оптимально поєднавши які підприємство матиме змогу забезпечити свій стабільний розвиток.

Але аналізуючи фінансову безпеку, говорячи про правильність стратегічного управління підприємством не варто забувати про іншу важливу загрозу – інформаційну безпеку підприємства [59].

Сороківська О.А. визначає інформаційну безпеку підприємства як суспільні відносини щодо створення і підтримання на належному рівні життєдіяльності інформаційної системи суб'єкта господарської діяльності.

Я ж вважаю, що інформаційна безпека підприємства – це система заходів спрямованих на захист відомостей, щодо фінансової та комерційної діяльності підприємства.

Вона характеризується: конфіденційністю, цілісністю, доступністю.

У свою чергу вона може розглядатися як сукупність таких елементів: безпечні умови функціонування інформаційних технологій, побудова ефективної інфраструктури інформаційного простору, цілісного ринку інформації, створення оптимальних умов для проходження інформаційних процесів.

Метою інформаційної безпеки є збереження цілісності, повноти та точності інформації, мінімізація ризику несанкціонованих змін у інформаційних системах.

Забезпечення незмінності існуючого порядку функціонування інформаційних систем має відбуватися на трьох рівнях:

- адміністративному - за допомогою політики безпеки організації;
- локальному - шляхом формування специфічних правил та рекомендаційних норм для персоналу;
- об'єктному - використання сертифікованих, легальних засобів програмного та апаратного забезпечення.

Суб'єкти впливу на інформаційну систему підприємства поділяються на 2 групи:

- зовнішні (злочинці, хакери, їх об'єднання тощо);
- внутрішні (персонал, який має доступ до інформаційних систем та технічних засобів підприємства).

Одним із методів забезпечення інформаційної безпеки підприємства можна назвати стандартизацію інформаційної структури інформаційної системи, елементами якої є форми існування і подання інформації у цілому, а зв'язками - операції

перетворення інформації в системі. Стандартизація цього типу полягає у запровадженні єдиних правил введення, зберігання, аналізу, оброблення інформації.

Одним з найбільш ефективних методів оптимізації рівня інформаційної безпеки є конкретна програма державної політики у цій сфері, яка повинна формуватися відповідно до норм чинного законодавства [59].

Всі методи забезпечення інформаційної безпеки підприємства

можна об'єднати у три групи

Правові методи	Програмно-технічні методи	Організаційні методи
включають сукупність нормативно-правових актів, які регулюють відносини, пов'язані з використанням інформації в діяльності підприємства	реалізуються за допомогою засобів програмного та апаратного забезпечення	полягають в забезпеченні збереження конфіденційної інформації підприємства шляхом формування корпоративної системи захисту

Примітка: Побудовано автором за даними [59].

Незважаючи на використання вищезазначених методів, забезпечення інформаційної безпеки підприємства на належному рівні можливе лише тоді, коли інформаційна складова економічної безпеки розглядатиметься як невід'ємний елемент процесу управління підприємством.

Сьогодні спеціалізовані підприємства пропонують широкий спектр засобів захисту інформаційних систем з урахуванням їх вартості та функціональних можливостей. Найбільш прийнятним підходом при виборі того чи іншого варіанту є дотримання принципу «розумної достатності», суть якого полягає в тому, що визначальними при проектуванні політики інформаційної безпеки повинні бути:

розмір підприємства, його ресурсні та фінансові можливості, поточний рівень інформаційної безпеки, стадія функціонування підприємства.

Постійна робота в сфері підтримки інформаційної безпеки на належному рівні є необхідною умовою ефективності підприємницької діяльності.

Водночас безпека інформаційної системи має розглядатися як важлива складова загальної безпеки підприємства. Причому необхідна розробка концепції інформаційної безпеки, в якій слід передбачити не тільки заходи, пов'язані з інформаційними технологіями (криптозахист, програмні засоби адміністрування прав користувачів, їх ідентифікації та автентифікації, брандмауери для захисту входів-виходів мережі тощо), але і відповідні заходи адміністративного та технічного характеру [59].

Фактичною метою захисту інформації має бути збереження цінності інформаційних ресурсів для їх власника. Виходячи з цього, безпосередні заходи захисту спрямовують не так на самі інформаційні ресурси, як на збереження певних технологій їх створення, обробки, зберігання, пошуку та надання користувачам. Ці технології мають враховувати особливості інформації, які роблять її цінною, а також давати змогу користувачам різних категорій ефективно працювати з інформаційними ресурсами.

Таким чином, використання інформаційних технологій в підприємницькій діяльності значно підвищує ефективність процесів, зменшує затрати на їх проведення, проте в той же час зумовлює виникнення нових загроз для функціонування підприємства. Інформаційна безпека фактично відображається у ступені захищеності важливої для підприємства інформації від впливу дій випадкового або навмисного характеру, які можуть завдати збитків підприємству. Оптимальним варіантом забезпечення інформаційної безпеки є дотримання систематичного поєднання правових, організаційних та програмно-технічних методів у процесі управління підприємством.

На мій погляд поруч із інформаційною безпекою підприємства знаходиться кадрова безпека, оскільки саме працівники підприємств можуть становити загрозу в певній мірі для інформаційної безпеки.

Ефективність господарювання підприємства, а також рівень його економічної безпеки, великою мірою залежить від якості системи управління його кадровою безпекою, яка визначає здатність підприємства запобігати ризикам і загрозам організації праці, безпосередньо персоналу, його трудовому потенціалу; трудовим відносинам в цілому.

Кадри – найважливіший ресурс підприємства. Вони не тільки вирішують все, а й можуть позбавити всього. Тому кадрова безпека визначається як процес запобігання впливів на економічну безпеку підприємства за допомогою ліквідації чи зниження ризиків і різноманітних загроз, що пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Кадрова безпека є комбінацією складових, пов'язаних між собою складними зв'язками не тільки професійного, а й емоційного характеру [59].

Завданням кадрової безпеки є:

- забезпечення підприємства необхідними співробітниками, заповнення вакансій; утримання співробітників, їх розвиток;
- розробка мотиваційних схем і схем оплати праці;
- усунення збитку у зв'язку з трудовими суперечками; підвищення лояльності співробітників;
- аналіз ситуації у конкурентів;
- робота із сайтами вакансій, кадровими агентствами; аналіз ситуації на ринку праці в регіоні;
- оцінювання підприємства як працедавця (погляд з боку співробітника);
- способи проектування кар'єри (також погляд з боку співробітника).

Досліджено, що основною групою ризику є люди, що потрапили під вплив найбільш поширених видів залежностей, в результаті вони мають девіантну поведінку, яка характеризується відхиленням від норми (закону, звичаю). Служба кадрової безпеки, або кадровик на підприємстві, має розпізнавати і ліквідувати (або огороджувати) з колективу працівників, які входять або потенційно можуть увійти до тієї або іншої групи ризику [33].

При цьому встановлено, що ризик полягає у наступному:

–можливість управління працівником, що входить в групу ризику, ззовні, що може бути направлене на дестабілізацію організації (здобуття секретів, відведення клієнтів і так далі);

–постійні спроби залежного розповсюдити вплив своїх згубних пристрастей, звичок на тих, що оточують, пошук або формування ним круга однодумців, тобто збільшення кількості представників групи ризику в організації;

–задоволення своїх залежностей індивідом за рахунок тимчасових і матеріальних ресурсів працедавця;

–руйнування стабільного працездатного колективу (команди);

–схильність до злочинних дій і порушень або ради, або унаслідок задоволення своїх залежностей.

До основних груп ризику відносяться члени релігійних новоутворень, алкоголіки, наркомани, гравці, учасники фінансових пірамід. Кожна із цих груп ризику для підприємства характеризується особливою психологічною нестабільністю, емоційною вразливістю та становлять загрозу усім сферам діяльності підприємства [84].

Виявлено головні групи критеріїв кадрової безпеки, основні із них:

–показники чисельного складу персоналу та його динаміки;

–показники кваліфікації та інтелектуального потенціалу;

–показники ефективності використання персоналу;

–показники якості мотиваційної системи.

Концепції і стратегії кадрової безпеки практично реалізуються через систему конкретних заходів і механізмів, які, розробляються на основі аналізу результатів моніторингу якісних критеріїв і їх кількісних параметрів.

Найвищого ступеня безпеки досягають за умови, що весь комплекс показників перебуває в допустимих межах своїх порогових значень.

Головними групами критеріїв безпосередньо в кадровій безпеці є показники: чисельного складу персоналу та його динаміки; кваліфікації й інтелектуального потенціалу; ефективності використання персоналу; якості мотиваційної системи.

На кадрову безпеку підприємства впливають як зовнішні (тиск на співробітників, інфляційні процеси), так і внутрішні фактори (недостатня кваліфікація працівників, неефективна система мотивації), які треба враховувати при аналізі стану кадрової роботи з погляду безпеки щодо беззбитковості трудових відносин [33].

Для збереження кадрової безпеки варто використовувати сучасні кадрові технології, включаючи такі механізми: ефективну мотивацію; прискорену адаптацію (за рахунок наставництва); своєчасне запобігання конфліктним ситуаціям, атестацію; компенсацію; розумну політику звільнення; пропаганду корпоративності.

Процес планування та управління персоналом спрямований на забезпечення належного рівня економічної безпеки, має охоплювати організацію системи підбору, наймання, навчання і мотивації праці необхідних працівників, зокрема, матеріальні та моральні стимули, престижність професії і волю до творчості, забезпечення соціальними благами.

Кадрова безпека підприємства, як підсистема економічної безпеки, дає змогу підприємству досягати економічного зростання шляхом застосування знань, вмінь, навичок, досвіду, пізнавальних та духовних здібностей своїх співробітників, їх інтелектуального рівня та інших складників, що й забезпечують безпеку підприємства загалом [84].

Фахівці у сфері вітчизняної кадрової безпеки визначили, що близько 80% шкоди матеріальним активам Підприємства наноситься їх власним персоналом. Тільки 20% спроб злому мереж і отримання несанкціонованого доступу до комп'ютерної інформації спровоковані ззовні. Решта 80% подібних діянь відбуваються за участю персоналу підприємств. Загальносвітова статистика показує: 10-15% всіх людей є нечесними за визначенням, 10-15% абсолютно чесні, решта 70-80% - коливні, тобто ті, хто поступить нечесно, якщо ризик попастися буде мінімальним.

Згідно американській статистиці вартість злочинів, скоєних посадовими особами і працівниками американських підприємств, в 1980 році склала 50 мільярдів долларів, а в 1990 році - 250 млрд., в 1998 році - 400 млрд., у 2002 році - 600 млрд долларів. Такі показники дивують, тому що остання цифра означає, що кожен працівник в кожній американській організації (у дослідженні беруть участь приватні та державні установи та підприємства) краде у свого роботодавця більше 12 долларів на день цілий рік. Шахрайство співробітників стало основною причиною вимушеного закриття близько 100 американських банків за останні 20 років. 95% збитків, понесених в банківській сфері США, утворюється при безпосередній участі персоналу банків і тільки 5% - за рахунок дій клієнтів та інших осіб. В середньому на всі ці закордонні і подібні їм вітчизняні проблеми доводиться від 6 до 9% прибутку [59].

Проблема кадрової безпеки підприємств, на нашу думку, є дуже важливою, оскільки управління людськими ресурсами – важка система, але від неї залежить фінансові показники, тобто основна ціль діяльності будь-якого підприємства чи то в Україні чи за кордоном.

На сьогоднішній день вивченням і управлінням кадровими ризиками (кадрової безпекою) займається служба управління персоналом (служба управління людськими ресурсами, HR-менеджери), яка є суб'єктом кадрової безпеки. Її основна мета - виявлення, аналіз, запобігання і прогнозування потенційних загроз з боку співробітників організації, здатних порушити стійкість, розвиток і привести до

зупинки її діяльності. Найважливішим елементом кадрової безпеки слід вважати комплектування самої служби управління персоналом грамотними, висококваліфікованими фахівцями, які компетентні у вирішенні всього комплексу питань HR-менеджменту. В іншому випадку можливі ситуації ризику в результаті помилок в підборі персоналу, найм і звільнення, у плануванні, оцінці, розвитку, мотивації і стимулюванні персоналу. Таким чином, управління кадровою безпекою охоплює окрім певних специфічних її складників усю сукупність процесу управління персоналом. Лише за умов загальної ефективної роботи усіх складових можливо досягти стабільності та розвитку ПП, адже кадри – основа будь-якого підприємства, дієве та ефективне управління яким може стати його основною конкурентною перевагою [59].

РОЗДІЛ ІІІ. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Напрями вдосконалення правового регулювання розвитку приватних підприємств

Приватні підприємства є невід’ємним елементом будь-якої ринкової господарської системи, без яких економіка і суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, а й існувати. Однак, поряд з багатьма перевагами, приватне підприємництво є більш слабким і уразливим сектором економіки, ніж великий бізнес. Саме тому ПП потребує сприятливого специфічного середовища для його успішного розвитку, яке неможливо сформувати без регулюючого впливу держави, зокрема шляхом прийняття відповідних норм і законів.

На сьогоднішній день в Україні регулювання підприємницької діяльності знаходиться не на високому рівні. В юридичній літературі 2004-2005 рр., звертали увагу на спалювання законодавцем ідеї існування та розвитку приватних

підприємств як організаційно-правової форми, оскільки поправка до норми ст. 113 ГК України про можливість створення ПП більш ніж одним громадянином та юридичною особою з'явилася на етапі розгляду законопроекту безпосередньо в парламенті [60].

Проте, на сьогоднішній день такі питання, які стосуються повної регламентації діяльності приватних підприємств не підіймаються, не ведуться підготовчі роботи і обговорення. Зрозуміло, що питання остаточного правового статусу приватних підприємств є предметом більш глибоких досліджень та концептуальних розробок з боку законодавця. Але, на нашу думку, питання про відмову від приватних підприємств підіймати не доцільно. Маю чітке переконання – якщо існує така організаційно-правова форма провадження підприємницької діяльності, якщо вона є розповсюдженою та уживаною, якщо ПП повноцінні члени економічного сектору країни, то повинен з'явитись закон, який регламентуватиме діяльність ПП в усіх аспектах. Це, насамперед сприятиме подальшому розвитку підприємництва [60].

Причинами не сприятливого правового становища ПП, на мій погляд, являються не тільки загальні тенденції розвитку ринкової економіки в Україні, а у значній мірі недостатньо ефективна система державного регулювання підтримки приватного підприємництва. Окрім нестабільності законодавства, бюрократизму у прийнятті рішень місцевими та центральними органами влади існує також невизначеність прав і обов'язків держави та суб'єктів підприємницької діяльності, неврегульованість та суперечливість норматив-них актів, які видаються різними відомствами, все ще обумовлюють неефективність та обтяжливість регуляторного середовища для суб'єктів господарювання [39, с.81].

Центральним органом, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку та підтримки підприємництва, є Державний регуляторна служба України. Головне завдання цього органу є формування підприємницької політики, а передовсім узагальнення практики застосування законодавства з питань підприємницької діяльності, опрацювання пропозицій, спрямованих на

вдосконалення його. Крім того, комітет сприяє розвиткові підприємництва, системи консультативної та інформаційної підтримки його і готує пропозиції щодо впровадження та вдосконалення механізмів фінансово-кредитної підтримки підприємництва та його зовнішньоекономічної діяльності, координує систему підготовки та перепідготовки кадрів тощо. В Україні створено значну кількість громадських організацій, які мають на меті сприяння підприємству, діяльність яких також повинна, на нашу думку, розвиватись. Пильний громадський контроль матиме можливість мінімізувати наявний бюрократизм та руйнувати сталі системи, які гальмують розвиток підприємництва.

Найбільш часто поштовхом до змін на підприємстві є кризові ситуації. Необхідні зміни у стратегії, виробничих процесах, організаційній структурі можуть здійснюватися поступово, у вигляді низки кроків, або ж радикально, у вигляді великих стрибків. Відповідно до цього в юридичній літературі розрізняють «революційну» та «еволюційну» моделі розвитку на підприємстві.

Революційна модель змін була запропонована американськими фахівцями у галузі менеджменту М. Хаммером та Дж. Чампі у 1991 році. Вона набула ще назву концепції реінжинірингу бізнесу. Вони розглядають реінжиніринг бізнесу як принципове переосмислення та радикальне перепроєктування підприємства і його найважливіших процесів з метою кардинального поліпшення найважливіших кількісно вимірюваних показників сучасної ефективності: вартості, якості, сервісу та оперативності [46].

Еволюційна модель змін (або концепція організаційного розвитку) базується на концепції планування, ініціювання та здійснення процесів зміни соціальної системи, що передбачає залучення великої кількості учасників. Тобто, організаційний розвиток розглядається як довготерміновий, ретельний та всеохоплюючий процес зміни та розвитку підприємства та людей, які в ньому працюють [46]. Як правило,

впровадження еволюційної моделі розраховано на більш тривалий час та відсутність різких дій.

Основним законодавчим актом, який регулює питання розвитку підприємств є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Метою державної підтримки приватного підприємництва визначено:

- створення умов для позитивних структурних змін в економіці України;
- сприяння формуванню і розвитку приватного підприємництва, становлення приватного підприємництва як провідної сили в подоланні негативних процесів в економіці та забезпечення сталого позитивного розвитку суспільства;
- підтримка вітчизняних виробників;
- формування умов для забезпечення зайнятості населення України, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць [11].

Проте існування одного Закону значною мірою не може вирішити питання підтримки приватного підприємництва та шляхів його розвитку. Це обумовлено безліччю форм та видів діяльності, якими підприємці наразі мають законодавче право займатись. Розвиток підприємства у сфері продажів, охоплення нових ринків збуту товару, технологічний прогрес та застосування його результатів в своїй діяльності, розширення кола компетентних, висококваліфікованих працівників – усі ці аспекти, безумовно, важливі. Але ми вважаємо, що на сучасному етапі, особливо в нашій країні розвиток передбачає той чи інший вид інвестування.

В нинішніх умовах для вітчизняних підприємств при виборі напрямку та шляху розвитку особливо актуальним є стан інвестиційного клімату країни та створення своєї (для підприємства) інвестиційної привабливості. Виникає потреба проведення ще одного процесу, який передбачає створення та підтримання інвестиційної привабливості підприємства задля досягнення цілей підприємства у напрямку його розвитку. Можна говорити про інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства,

який забезпечить постійні якісні та кількісні зміни в діяльності підприємства за рахунок безперервного переходу досягнень інвестиційної діяльності та привабливості в інновації, що посилює конкурентоспроможність та сприятиме розвитку, надасть можливість на новому рівні вести інноваційну діяльність. Формування в Україні інвестиційного права як підгалузі господарського права почалося з прийняттям Верховною Радою України Закону «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., а пізніше - Закону «Про іноземні інвестиції» від 13 березня 1992 р.2, дію якого було зупинено Декретом Кабінету Міністрів України «Про режим іноземного інвестування» від 20 травня 1993 р.

Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України. Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування народного господарства України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [9], як основний кодифікаційний акт, який визначає правові й економічні основи інвестиційної діяльності в Україні регламентує:

- поняття «інвестиції» (ст. 1), «інвестиційна діяльність» (ст. 2);
- визначає види та форми інвестицій та інвестиційної діяльності (статті 1-3);
- дає поняття капітальних вкладень (ст. 1), визначає їхні джерела (ст. 10);
- визначає об'єкти інвестування (ст. 4);
- дає визначення поняття «суб'єкти інвестиційної діяльності», «інвестор» (ст. 5), закріплює їхні основні права (ст. 7) та обов'язки (ст. 8);
- визначає договір як правову форму взаємовідносин між суб'єктами інвестиційної діяльності (ст. 9);
- визначає правові форми державного регулювання в сфері інвестування (ст. 12);
- закріплює порядок прийняття рішень щодо державних інвестицій (ст. 13);

- визначає принципи державного замовлення на капітальне будівництво (ст. 14);
- закріплює основні засади державної експертизи інвестиційних проектів будівництва (ст. 15);
- визначає принципи ціноутворення в сфері інвестиційної діяльності (ст. 17);
- закріплює державні гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності (ст. 18) та захисту інвестицій (ст. 19);
- визначає умови припинення інвестиційної діяльності (ст. 21) та основні засади відповідальності її суб'єктів.

Крім цього закону існують інші нормативно-правові акти, які регулюють окремі питання в сфері інвестування та міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна: багатосторонні міжнародні угоди, конвенції, які спрямовані як на захист іноземних інвестицій, так і на врегулювання інших питань. До таких документів можна віднести, зокрема, Конвенцію про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року (ратифіковано Законом України від 16 березня 2000 року № 1547-III).

Аналіз стану правового регулювання в інвестиційній сфері України свідчить про те, що інвестиційне законодавство потребує подальшого вдосконалення, адже, незважаючи на розгалужену систему правових актів, говорити про цілісну і взаємоузгоджену систему законодавства наразі передчасно. Національне законодавство у сфері регулювання інвестиційної діяльності нестабільне, нормативно-правова база зазнає постійних змін, оскільки в процесі її формування одні нормативно-правові акти приймаються, інші відміняються, або їх положення знаходять своє відображення в інших нормативно-правових актах.

Разом з тим в останні роки все ж слід констатувати певні позитивні зрушення у зазначеній сфері. З метою удосконалення законодавчого врегулювання в останній період було ухвалено цілу низку нормативно-правових актів. Так, зокрема, 1 липня 2010 року прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство» -

нормативно-правовий акт, який заклав фундамент для стимулювання розвитку співпраці між державним та приватними секторами з метою підвищення конкурентоздатності економіки країни та залучення інвестицій в її економіку, а також започаткував реформування інвестиційної сфери [65].

Вказаний Закон є рамковим та покликаний визначити такі основні принципи державно-приватного партнерства як, зокрема:

–рівність перед законом державних та приватних партнерів під час провадження діяльності в рамках державно-приватного партнерства;

–заборона будь-якої дискримінації та обмеження прав приватних партнерів, крім випадків, передбачених законом;

–узгодження інтересів державного та приватного партнерів з метою досягнення взаємної вигоди та реалізації мети діяльності в рамках державно-приватного партнерства;

–справедливий розподіл ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства.

У зв'язку із цим доцільно говорити про розвиток приватних підприємств в Україні шляхом якісного правового регулювання інвестиційної діяльності, яке вже має свій початок. Надалі хотілось би бачити більше закордонних інвестицій, які будуть розвивати підприємництво в площині експорту та імпорту продукції, що виробляється; наданні послуг широкому колу осіб за кордоном та в Україні, що буде підіймати професійний рівень працюючого населення країни та давати поштовх позитивним змінам в усіх секторах економіки та соціального життя нашої держави [48].

Ще одним важливим аспектом розвитку підприємництва та законодавства в даній сфері є інтеграційні процеси до Європейського союзу. В результаті євроінтеграції Україна отримала прямий доступ до єдиного, розширеного, гармонізованого ринку ЄС з 450 мільйонами споживачів. Стає очевидним, що Україна у більшій мірі, ніж інші

країни, зможе отримати переваги від доступу до єдиного ринку ЄС з високим рівнем відкритості, єдиним переліком торгових правил і адміністративних процедур, єдиним митним тарифом та з вільним рухом товарів, послуг, громадян і капіталу без внутрішніх бар'єрів (прикордонного контролю, сертифікатів). Дані умови що склались в нашій державі невпинно будуть сприяти її розвитку. Основним шляхом узгодження правових норм України та Європейського Союзу є адаптація – процес розробки і прийняття нормативно-правових актів та створення умов для їх належного впровадження і застосування з метою поступового досягнення повної відповідності права України до європейського права [65].

В результаті впровадження успішних практик ЄС в сфері правового регулювання підприємницької діяльності, Україна матиме можливість систематизувати економіку у стабільний стан та в подальшому розвивати приватний сектор економіки країни, приділяючи все більше уваги малому та середньому підприємництву.

3.2. Досвід правового регулювання діяльності приватних підприємств країнами-членами Європейського союзу

Підписавши Асоціацію з Євросоюзом і плануючи подальшу інтеграцію, Україна взяла на себе певні зобов'язання та повинна розвивати підприємництво, систему його регулювання, враховуючи досвід країн-членів ЄС. Саме тому формування теоретичних та практичних засад розвитку вітчизняного підприємництва важливо провадити із урахуванням досвіду країн-членів ЄС, який має позитивні результати в сфері розвитку малого і середнього бізнесу, до якого можна віднести приватні підприємства.

Історія свідчить, що з моменту формування основ Європейського Союзу, значна увага зверталася на здійснення підприємницької діяльності. Відповідно до Римських угод 1957 р. [81, с. 638], важливого значення набули принципи свободи руху товарів, робочої сили та капіталу. Визначалося також, що підприємницькою діяльністю

дозволяється займатися фізичним та юридичним особам, зареєстрованим на території однієї із держав-членів ЄС, але із умовою, що така діяльність матиме відшкодувальний характер. Тобто очікувалася певна прибутковість від ведення підприємництва, що мало приносити економічні вигоди для держави. У 1992 р., під час укладання Маастрихтських угод [22], було зазначено про можливість підприємців вільно пересуватися і організовувати діяльність юридичних осіб.

В Європейському Союзі основи регулювання підприємницької діяльності існують для того, щоб:

–суб'єкти підприємництва могли вільно засновуватися, легко відкривати свої субпідряди на території ЄС;

–учасники і кредитори підприємств мали однаковий рівень захисту з боку держави;

–зняти відмінності між державами-членами, щоб полегшити діяльність транс'європейських компаній;

–спонукати підприємців та підприємства з різних держав Євросоюзу до тісної співпраці [53, с. 14].

Важливим елементом регулювання в країнах ЄС є система державного прогнозування, програмування та коротко- і середньострокового планування. У Франції держава займається індикативним плануванням, а визначений об'єм державної власності та її участь у фінансовій сфері залишається важливим аспектом його ефективності. Шведська модель планування розвитку передбачає поєднання інтересів монополій, профспілок, уряду і планових комісій в процесі програмування розвитку національної економіки. Останнє базується на збиранні інформації, перевірці реалістичності прогнозів і проектів із точки зору використання національного доходу на споживання та заощадження. У Голландії короткострокове планування розвитку виступає у вигляді комбінації державних бюджетів, щорічних поточних програм і економічного прогнозування. При чому під час планування уряд

впливає на економіку шляхом поширення інформації для приватного сектора, що допомагає останнім скоординувати свої дії [53].

Варто також зазначити, що важливе місце для регулювання підприємництва у ЄС посідає нормативно-правова база. Вона представлена конкурентним та корпоративним, податковим та антимонопольним правом, безліччю угод і договорів між країнами-учасниками Союзу, директивами та регламентами, що стосуються питань здійснення підприємницької діяльності. Хоча й на сьогоднішній день існують загальні умови регулювання підприємництва у Європейському Союзі, кожна країна-член визначає для себе найважливіші аспекти та здійснює регулювання підприємницької діяльності окремо від інших. Нідерландці прогнозують свою підприємницьку діяльність, де порівнюють державний бюджет, поточні програми та стан економіки. Уряд Італії, в свою чергу, прикладає більше зусиль, за рахунок державних інвестицій і фінансової допомоги, для регулювання тих підприємств, які є стратегічно важливими: енергетика, транспорт, комунікації тощо [82, с. 130-132].

Проаналізувавши досвід країн Євросоюзу, можна стверджувати, що особлива роль у регулюванні підприємництва кожної держави належить податковій політиці [36, с. 397]. За її допомогою можна як обмежувати діяльність підприємців чи підприємств, так і стимулювати. Свого часу для Великобританії було характерне використання прогресивного оподаткування. Тобто, чим більший розмір підприємства і обсяг його прибутку, тим більший відсоток у вигляді податку воно має сплатити, із малими компаніями навпаки. Це заохочує розвиток малого підприємництва. Саме ця модель оподаткування стала ключовим аспектом у заохоченні до збільшення кількості приватних підприємств. Франція, яка використовує податкову систему, робить великі вклади у науково-технічний прогрес (НТП) та збільшення обсягів експорту. До того ж існують пільги для новоутворених акціонерних товариств. Наприклад, у перші два роки вони не сплачують податки взагалі, але на третій рік – 25% прибутку, на 4 – 50% і т.д. Обов'язок сплати податків

лягає на всі організації, які певним чином експлуатують будь-які ресурси та мають вигоду із цього. До них відносяться не лише приватні підприємства чи бізнес-структури, а також державні установи і комунальні організації тощо [64].

Розглядаючи досвід державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, важливо підкреслити, що концепція підтримки малого та середнього бізнесу в них є чіткою та зрозумілою. Вона, як зазначає І. Самойлова, враховує національні та загальноєвропейські інтереси, включає цілі та принципи такої політики, має механізми та організаційні структури її реалізації. На сьогодні на частку малих підприємств, є постійно зростаючою частиною економіки Великої Британії, на яку припадає 25 % всієї робочої сили.

Ще один важливий аспект регулювання підприємництва – боротьба із монополією та запровадження конкурентних умов на ринку. Якщо проаналізувати антимонопольне право Європейського Союзу, то можна побачити, що монополія дозволяється [60, с. 24]. Хоча не вважається легальним те, що підприємство бере на себе більше повноважень, ніж йому дозволено, чи взагалі нехтує положенням інших на ринку. Для економічного розвитку картель має позитивне значення, але він має бути зареєстрований у спеціальних для цього органах (наприклад, у Німеччині Федеральне управління картелів) [32, с. 34].

Важливою частиною регулювання підприємництва в Україні, так як і в Великобританії, Німеччині чи будь-якій іншій країні, є підтримка малого та середнього підприємництва. Але реальних наслідків поки що непомітно, та законодавство у даній сфері не поповнюється новими, діючими нормами. Відповідно до положень чинного Податкового кодексу України, що прийшов на заміну багатьом законодавчим актам у сфері оподаткування, в тому числі й Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств і організацій», резиденти та нерезиденти, які займаються підприємництвом, зобов'язані сплачувати за це податки, у принципі так само, як в країнах-членах ЄС. З програм діючого уряду вбачається, що Уряд

намагається підтримувати підприємництво, та все ще існують нагальні проблеми, які потрібно вирішувати. Упорядкування регулювання підприємницької діяльності з правового боку, його ефективність на чолі з державою потребують значного доопрацювання. Практично повністю відсутня матеріально-технічна і, перш за все, фінансова підтримка малого бізнесу, система гарантій і страхування кредитно-інвестиційних ризиків. Також простежується проблемність доступу до ресурсів, особливо фінансових (високі відсоткові ставки і вимоги значної застави), не встановлено належних взаємозв'язків між великим та малим підприємництвом. До того ж спостерігається нерівномірний розвиток малого підприємництва на території нашої країни, що витікає із нестабільної економічної та політичної ситуації [45].

Незважаючи на численні закони, які стосуються діяльності ПП, прийняття систематизованого Податкового кодексу та розвиток спрощеної системи розрахунку податків, дієвих змін у регулюванні підприємництва немає. Проведений аналіз законодавства та наукових джерел свідчить про те, що національна система для оподаткування суб'єктів підприємництва має бути створена так, аби сприяти динамічному розвитку нових підприємств та ефективному добросовісному функціонуванню тих, які вже діють. Оскільки саме оподаткування в практичній діяльності ПП часто гальмує їх розвиток. Незважаючи на велику кількість законодавчих актів, які потребують удосконалення, я вірю в позитивні зміни. Прикладом таких є започаткування в Україні системи електронного документообігу, що в свою чергу свідчить про доцільність застосування деяких позитивних аспектів практики регулювання підприємницької діяльності країн-членів ЄС. Саме із її впровадженням наша держава наблизиться до світових економічних стандартів, адже більшість розвинутих країн світу давно відмовилася від паперового документообігу і віддала перевагу електронним деклараціям. Понад 60 країн використовують електронну форму звітності, це зумовлює відсутність черг, паперової тяганини, економія часу, грошей, практично знищується бюрократизм. Наприклад, Німеччина

однією з перших у 1997 році прийняла закон про електронно-цифровий підпис. Податкові декларації електронною поштою німці здають з 1999 року. У Словаччині, зокрема, існує офіс електронного прийняття документів, що веде облік усіх електронних документів, які заповнюються і надсилаються, а також видає підтвердження про отримання електронних документів. Подання звітності у Франції відбувається через Інтернет, де можна порахувати свої податки, вибираючи потрібне поле, заповнюючи обов'язкові рядки, відповідаючи на запитання. Причому, зробити калькуляцію можна як на поточний період, так і підрахувати свої податки на майбутнє.

Таким чином, досвід правового регулювання діяльності приватних підприємств є гарним поштовхом для змін в Україні. Шляхом запозичення досвіду країн-членів Європейського союзу має змінюватись формування політики держави, щодо підтримки підприємництва. Системи оподаткування, розвиток антимонопольного законодавства, електронний документообіг, але найголовніше – повне та всебічне урегулювання щонайменше поняття та основних принципів діяльності приватних підприємств. Крім того, впроваджуючи нові системи, запроваджуючи сучасні методи ведення підприємницької діяльності варто пам'ятати про систему реалізації модернізованих норм. Такі системи повинні ґрунтуватись на чітких принципах відповідальності суб'єктів господарювання, які провадять свою діяльність в супереч чинному законодавству. При цьому така система повинна заохочувати сумлінних представників підприємництва, а не лише включати в себе жорсткі обмежувальні норми та системи відповідальності. В такому випадку, на нашу думку, є можливість фактично змінити становище в багатьох секторах діяльності держави.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В процесі наукового дослідження теми правового регулювання діяльності приватних підприємств було проаналізовано низку наукових джерел, чинну нормативно-правову базу та практику провадження підприємцями своєї діяльності, як на території України, так і за її межами. В результаті дослідження правового регулювання діяльності приватних підприємств можна дійти наступних висновків із нагальних питань та запропонувати вирішення деяких проблематичних аспектів діяльності ПП, які на нашу думку, сприятимуть розвитку та забезпечать правову охорону підприємництва:

1. В Україні функціонують тисячі підприємств різних форм власності, які здійснюють свою діяльність відповідно до чинного законодавства. Вони працюють на принципах господарської самостійності, матеріальної зацікавленості в результатах господарсько-фінансової діяльності й матеріальної відповідальності за ці результати. При цьому діяльність підприємств не може здійснюватися безконтрольно, без відповідної діагностики, тому що в роботі підприємств можуть мати місце різні недоліки, помилки, невикористані резерви, що в цілому знижують ефективність виробництва. Для цього повинна існувати модернізована програма допомоги малому і середньому бізнесу, яка вже обговорюється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. Проте, вона повинна сприяти розвитку підприємництва за рахунок впровадження нових методик, систем та форм заняття підприємницькою діяльністю. Стимулюючими процесами мають бути: впровадження успішного закордонного досвіду, тренінги, семінари для майбутніх підприємців, державна фінансова допомога провідних галузей господарства на вигідних умовах, з метою розвитку таким чином економічного сектору держави.

2. Дослідивши поняття, сутність, види, систему законодавчого регулювання підприємницької діяльності, можна дійти висновку, що різновидом підприємств за ознакою форми власності, на базі якої функціонує підприємство, є приватні

підприємства, яких на даний момент численна кількість. Поняття приватного підприємства, особливості правового становища регламентуються законодавством лише схематично, проте дуже важливо розуміти сутність та принципи його діяльності. Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи. Як досліджувалось в роботі, приватні підприємства повинні бути зареєстровані в установленому законом порядку, звітувати про свою діяльність до контролюючих органів, проводити процедури ліцензування видів господарської діяльності для яких це є обов'язковим, впроваджувати системи забезпечення безпеки підприємницької діяльності у фінансовій, кадровій, інформаційній сферах. Але основним питанням, яке постає перед підприємцем у процесі заняття підприємницькою діяльністю є її низьке законодавче регулювання. Оскільки приватне підприємство існує і розвивається, необхідно прийняти низку норм, які б прямо регулювали питання створення, функціонування, систему заохочень і заборон, меж відповідальності підприємців та привести у відповідність усі нормативно-правові акти, що стосуються підприємництва.

3. Було досліджено питання процесу ліцензування, який визначається, як засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у цій сфері, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. При цьому поняття ліцензії визначається, як певний запис в ЄДР, що надає право провадження суб'єктом господарювання визначеного ним виду господарської діяльності, який підлягає ліцензуванню. Із огляду на постійні зміни в законодавстві, в тому числі і в сфері ліцензування у випускній кваліфікаційній роботі було достеменно проаналізовано новели, які зустрічаються підприємцям з 2015 року і

по цей час. Підприємцям необхідно стежити за новими системами, які впроваджуються в Україні та активно їх використовувати. Серед них, зокрема, введення електронного документообігу, який вже сьогодні має домінуюче становище серед інших та дає змогу заощадити значну кількість власного часу та побороти бюрократизм.

4. Питання підвищення ефективності господарської діяльності, забезпечення безпеки на підприємстві у різних сферах, легітимація діяльності, посідають важливе місце серед актуальних проблем юридичної науки. Зацікавленість ними існує на різних рівнях управління - від власників приватного підприємства до керівників держави. Визначення ефективності виробництва полягає в оцінці його результатів з урахуванням витрат, що дали змогу одержати ці результати. Процес виробництва здійснюється через поєднання факторів виробництва: засобів праці (основні засоби), предметів праці (оборотні фонди), робочої сили (трудова ресурси). Крім того, на виробництво впливають певні організаційні, управлінські, технологічні та інші фактори. Ефективність підприємства значною мірою залежить від управління його діяльністю. В багатьох випадках підвищення ефективності підприємства є наслідком удосконалення управління ним, що також потребує державної підтримки. В умовах стрімкого розвитку підприємництва та бажання розвивати його й надалі, важливо приділяти значну увагу питанню безпеки підприємницької діяльності, яка є багатокомпонентною, складною системою. Загрози спрямовані проти інтересів суб'єкта підприємництва, і високий рівень захищеності одного інтересу при низькому рівні іншого не забезпечує необхідний рівень безпеки підприємництва в цілому. Саме тому необхідно подбати про якісне забезпечення безпеки ПП, захисту економічного потенціалу, інформаційної політики, кадрової стабільності та фінансових результатів. Для цього можуть бути створені державні програми, які б давали змогу дізнатись підприємцям, насамперед, про загрози із якими вони можуть стикатись в процесі

господарської діяльності та ознайомити із шляхами їх вирішення. За таких умов обізнаність підприємців – найважливіший ресурс для розвитку підприємств.

5. Не зважаючи на прагнення вдосконалити підприємство, розвивати його, розширювати управлінський сектор та відповідно робітничий, основною причиною проблем у діяльності приватних підприємств є те, що, на відміну від ГК, ЦК взагалі не містить такого поняття, як «приватне підприємство» й не відносить ПП до організаційно-правової форми юридичних осіб. Так, відповідно до ч.2 ст.81 ЦК «юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права». Стаття 83 ЦК зазначає, що «юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом», що «товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі». Отже, з наведених норм випливає, що цивільне право не виділяє приватне підприємство як окрему організаційно-правову форму юридичної особи. Визначення поняття «приватне підприємство» дає лише ГК. Складність тлумачення пов'язана із тим, що чинне законодавство не дає чіткого визначення терміну «організаційна форма юридичної особи», існує двоякий підхід. Виходячи зі змісту ст.113 ГК, приватне підприємство є організаційною формою підприємства, хоча ЦК й не виділяє такої організаційно-правової форми. Разом з тим ст.63 ГК визначає приватне підприємство як вид підприємства залежно від форми власності. Інших спеціальних норм, які б давали визначення терміну «приватне підприємство», чинне законодавство не містить. Важливим є положення ч.3 ст.81 ЦК, яке зазначає, що правовий статус юридичних осіб приватного права встановлюється цим кодексом. Звідси випливає, що для визначення правового статусу приватних підприємств слід застосовувати загальні положення про юридичну особу, що містяться в ЦК, та норми про підприємство регламентовані ГК.

6. Аналізуючи норми Цивільного та Господарського кодексів, слід зазначити, що приватне підприємство дійсно має схожі риси з господарським товариством. Воно

також діє на основі статуту, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, може мати печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом. Приватне підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи. Майно ПП становлять виробничі й невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі. Водночас приватне підприємство має і важливі відмінності від ГТ, насамперед, це пов'язано із відсутністю законодавчого регулювання в повному обсязі та застосування в більшій мірі загальних положень про підприємництво.

7. В практичній діяльності часто виникають питання щодо відповідальності приватного підприємства за своїми зобов'язаннями. Деякі фахівці вважають, що якщо під час створення ПП було сформовано статутний фонд, то відповідальність підприємства буде в межах цього фонду. А якщо статутний фонд не було сформовано, то засновники мають відповідати за зобов'язаннями ПП всім своїм майном. Провівши аналіз наукових джерел та нормативної бази вдалось дійти наступного висновку: відповідно до ч.3 ст.62 ГК підприємство, якщо інше не встановлено законом, діє на підставі статуту. Отже, зважаючи на відсутність у законі спеціальної вказівки щодо приватних підприємств розуміємо, що єдиним і обов'язковим для цього виду підприємств установчим документом є статут, який за своїм змістом повинен відповідати загальним вимогам, передбаченим ч.4 ст.57 ГК, а саме - містити відомості про найменування суб'єкта господарювання, «мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного капіталу та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству». Отже, приватне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном, на яке згідно з законом може бути накладено стягнення.

Власник не відповідає своїм майном за зобов'язаннями заснованого ним приватного підприємства, а підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника.

8. Не врегульованим на законодавчому рівні залишається порядок входу та виходу засновників приватного підприємства. Тому якщо власник має намір залучати партнерів до свого підприємства, то реалізувати це буде досить проблематично. Більш того, колізійні норми ГК вносять ще більше неточностей до правового статусу приватного підприємства. Так, з одного боку, ст.113 надає право ПП діяти на основі приватної власності юридичної особи. У той же час в ст.62 зазначено, що підприємство не повинне мати у своєму складі інших юридичних осіб. Це також зумовлює необхідність законодавчого регулювання та систематизування норм, які стосуються приватного підприємства.

Отже, питання правового регулювання діяльності приватних підприємств, порядку їх створення та діяльності підлягає більш чіткому законодавчому врегулюванню, що не викликає ніяких сумнівів ні із боку науковців, ні зі сторони підприємців. Забезпечення інформаційної, фінансової, кадрової безпеки безперечно є важливою складовою діяльності ПП, але матеріальна зацікавленість підприємців – першочергова. І за відсутності повного і всебічного контролю держави, підтримки та регулювання (шляхом прийняття відповідних нормативних актів) розвиток приватного підприємства, на жаль, неможливий. Наразі з'являються позитивні передумови для змін, оскільки проблематика діяльності ПП невпинно висвітлюється і залишити це без уваги держава уже не може. Маю надію, що найближчим часом питання, які сьогодні хвилюють підприємців будуть урегульовані державною. Оскільки високий рівень правового захисту діяльності приватних підприємств здатний відкрити нові шляхи для розвитку підприємницького потенціалу серед населення нашої країни, та як результат – процвітання економіки і її стабільність для України в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141;
2. Господарський кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144;
3. Кодекс законів про працю України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1971, додаток до № 50, ст. 375;
4. Податковий кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112
5. Цивільний кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40 44, ст.356;
6. Про господарські товариства - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 49, ст.682;
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, ст.263;
8. Про захист від недобросовісної конкуренції - Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 36, ст.164;
9. Про інвестиційну діяльність - Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 47, ст.646;
10. Про підприємництво - Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 14, ст.168;
11. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні- Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23;
12. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст.69;

13. Про ліцензування видів господарської діяльності - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 23, ст.158;
14. Про адміністративні послуги - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.409;
15. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 31, ст.440;
16. Про державно-приватне партнерство- Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст.524;
17. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності - Відомості Верховної Ради України (ВВР) , 2004 № 9, Ст. 79;
18. Про рекламу - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 39, ст. 181;
19. Про цінні папери та фондовий ринок - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268;
20. Про акціонерні товариства - папери та фондовий ринок» - Відомості Верховної Ради України (ВВР) , 2008, № 50-51, ст.384;
21. Декрет Кабінету міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 17, ст.184;
22. Договір о Європейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 года): текст с изменениями и дополнениями от 13 декабря 2007 года // Консолидированные версии Договора о Европейском Союзе и Договора о функционировании Европейского Союза с протоколами и декларациями на 30.03.2010.
23. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів» № 1588 від 09.12.2011р.;
24. Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» № 148 від 29.12.2017 р.;

25. Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу» № 483 від 14.10.2004р.;

26. Про надання роз'яснень з питань державної реєстрації приватного підприємств Державний комітет України з питань регулярної політики та підприємництва (Держпідприємництво) // Лист № 1860 від 21.03.2005 р.

27. Щодо деяких проблемних питань діяльності приватного підприємства: офіційне видання від 15.03.2011 р. // Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 2571;

28. Бандурка О. М., Гетьманець О. П., Задихайло Д. В. та ін. / Підприємницьке право України: Підручник // За заг. ред. доц. Р.Б. Шишки - Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, «Еспанада», 2014 р. С. 480;

29. Бисага Ю. М., Гарагонич О. В. Правовий механізм державної підтримки підприємництва в Чехії, Словаччині та Україні // Мат. міжн. наук.–практ. конф. «Реформування політико-правової системи України в контексті європейського вибору». – Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».– 2014 р.– №2 (Спецвипуск). С.120-127;

30. Бутенко А. Державна підтримка підприємницького сектору: досвід і проблеми / А. Бутенко, І. Сараєва // Економіка України. - 2012. - № 5. - С. 41-51;

31. Вапнярчук Н.Н. - Хозяйственный кодекс Украины: научно- практический комментарий / за загю ред. А. Г. Бобковой. – 2012 р. – 1296 с;

32. Ватаманюк, З. Г. // Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: навч. Підручник, 2014 р. URL: <http://buklib.net/books/30488/>;

33. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» - URL: <https://uk.wikipedia.org/>;

34. Власюк Ю.О. - Історія розвитку малого підприємництва - збірник наукових праць за підсумками навчальних та переддипломної практик студентів та магістрантів

кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. - Випуск 8. - м. Мелітополь// ТДАТУ, 2017. – 77 с;

35. Гаєвська Л. М. Підприємницька діяльність та її оподаткування: Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів ВНЗ. Ірпінь: Академія ДПС України, 2013 р. - 218 с;

36. Гарагонич О. В. Розвиток організаційно-правових форм суб'єктів підприємницької діяльності в Чехії, Словаччині та Україні // Держава і право: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки.– Вип.22.– К.: Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України.– 2013 р. С. 390-399;

37. Господарське право України : підручник : у 2 ч. // Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.//. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. Ч. 1. – 340 с;

38. Господарське право: Курс лекцій. // О.М. Вінник// - К.: Атіка, 2005. – С -624;

39. Дегтяр О.А. Напрями вдосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання розвитку малого підприємництва // Економіка та держава. – 2008. - № 2 – С. 81-83. ;

40. Економіка і підприємництво: стан та перспективи / Збірник наукових праць // Мін. Осв. і науки України КНІЕУ.- К., 2012 р. С. 394;

41. Економіка підприємств. Навчальний посібник. За ред. П.С. Харіва.Тернопіль/ Економічна думка, 2014. С. 13-15;

42. Економічна безпека приватних підприємств, організацій та установ : навч.посіб. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2015 р. – 544 с;

43. Жук Л. А. Правові основи підприємницької діяльності: навчальний посібник / [Л.А. Жук, І.Л. Жук , О.М. Неживець]. - К.: Видавництво Європейського університету, 2008. - 292 с;

44. Зубатенко О. М. Припинення суб'єктів господарювання : автореф. дис.: спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» // Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2012 р. С. 25;

45. Йолкіна Н. О. Державне регулювання підприємницької діяльності / Н. О. Йолкіна. – 2013 р. – URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/co№f/2013-4/doc/1/06.pdf>;

46. Інтернет портал інформаційного агентства «ЛІГА ЗАКОН» - URL: <http://www.ligazakon.ua>;

47. Ісаков М. Г. / Деякі проблеми приватних підприємств// Підприємництво, господарство і право. – 2015 р. - № 3. С. 109-112;

48. Кампі О. Ю. Правові аспекти припинення суб'єктів господарської діяльності із спільного інвестування // Форум права. – 2015. – № 3. С. 337-344;

49. Кардашевський В., Бондаренко А. - Повышение производительности: европейский подход // Экономист. – 2006 - № 11. С. 35-40;

50. Кібенко О. / Правові проблеми наділення приватного підприємства майном на праві господарського відання // Все про бухгалтерський облік. – 2016 р. - № 34. С. 23;

51. Колот В. М. Підприємництво: Навчально-методичний посібник В. М. Колот, О. В.Щербина. Рекомендовано МОНУ. К: КНЕУ, 2014 р. С. 158-160;

52. Колпаков В. К. Кузьменко О. В. // Адміністративне право України: Підручник. - Київ: Юрінком Інтер, 2013 р. С. 544;

53. Корпоративне право європейського союзу: Загальна характеристика правового регулювання юридичних осіб в Євросоюзі. – 2016 р. URL: http://pidruchniki.com/1151040948558/pravo/korporativne_pravo_yevropeyskogo_soyuzu;

54. Кравченко С. Право участі, корпоративні права та підприємницька діяльність учасників товариств // Право України.- 2017 р.- № 2. С.66-69;

55. Кравчук В.М. Засновник – підприємство: сутність взаємовідносин // Право України. – 2014 р. - № 8. С. 103-108;
56. Крегул Ю.І., Банк Р.О. - Організаційно-правові засади безпеки підприємницької діяльності - 2015 р., С – 2016;
57. Крегул Ю.І. (відп.ред.), Гуржій Т.О, Мушенко В.В., Гуржій А.В. – збірник наукових статей студентів «Правове забезпечення підприємницької діяльності», частина 2// КНТЕУ, 2018. –С-199 ;
58. Кучеренко І.М. - Звернення стягнення на майно приватного підприємства за боргами його засновника // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 17. - К.: // Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. - С. 199-203;
59. Колеватова А.В. - Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)//Основні пріоритетні напрями та механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства// № 10, 2016р.;
60. Малий бізнес: зарубіжний досвід. / Актуально. / Технопарк «Ремзавод». – 2013 р. - URL: <http://www.remzavod.biz/e9.html>;
61. Мельник О. О. - Корпоративне право України. – К.: // 2008. – С. 5;
62. Мочерний С. В., Устенко О. А., Чеботар С. І. Основи підприємницької діяльності: Посібник. Київ: Академія, 2014. – 280 с;
63. Мочерний С. В., Устенко О. А., Чеботар С. І. Основи підприємницької діяльності: Посібник. Київ: Академія, 2014. – 280 с;
64. Офіційний портал Державної фіскальної служби України. – URL: <http://sfs.gov.ua>;
65. Офіційний портал Міністерства економічного розвитку і торгівлі України – URL: <http://www.me.gov.ua>;

66. Офіційний портал Міністерства юстиції України – URL: <https://minjust.gov.ua/>;
67. Певеленко С. Д., Федів Л. А. Підприємництво і підприємницька діяльність: Навчальний посібник / За заг.ред. В .В. Соп -ка. - К.: Вища школа, 2013 р. С. 23;
68. Петров Є. В. / Окремі питання ліквідації юридичних осіб // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2016 р. - № 4. - С. 109-115;
69. Підприємницьке право: Підручни. /За ред. О.В. Старцева / 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Істина, 2017 р. – 846 с;
70. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки: монографія //Вид. ХНЕУ, 2014 р. С. 256;
71. Прилуцький Р. Моделі правового регулювання сфери господарювання і фінансово-економічна криза в Україні // Право України. – 2013 р. - №6. С. 122-128;
72. Прутська О. Історичний досвід розвитку підприємництва в Україні /// Економіка, фінанси, право. – 2016 р. - № 9. С. 35;
73. Растимешин В, Куприянова Т. - Управление производительностью: путь к росту// Человек и труд. // - 1996 - № 8.с70-73, №9 -С. 67-69;
74. Рябоконт Є., Турлуковський Я. / Проблеми і перспективи правового регулювання спадкових відносин після смерті засновника приватного підприємства // Підприємництво, господарство і право. – 2014 р. - №3. С. 46;
75. Савченко О. Приватне підприємництво: запитання та відповіді // 4-е вид., перероб., до-пов. Харків: Фактор, 2012 р. С. 124 (Бібліотека «Фактора») ;
76. Саниахметова Н. А. Юридический справочник предпринимателя. Издание седьмое, переработаное и дополненное. – Х.: ООО «Одиссей», 2015 р. – 992 с;
77. Федияк Г. С. Деякі аспекти правосуб'єктності юридичних осіб у міжнародному приватному праві // Держава і право: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки.– Вип.19.– К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2015 р. С. 522-527;

78. Хахулин В., Алексеева Ю. - Легальное определение частного предприятия в Украине // Підприємництво, господарство і право - 2007. - № 1. - С. 87-90;

79. Хизрич Р., Петерс М. / Предпринимательство, или как завести собственное дело и добиться успеха: Вып. 1 Предприниматель и предпринимательство: Пер. с англ. - М.; Прогресс, 2012 р. Курс предпринимательства // Под ред. проф. В.Я. Горфинкеля, проф. В.А. Швандара. - М.: Финансы, 2012 р. С.12;

80. Цигилик І. І. Основи підприємництва: Реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ/ І. І. Цигилик, З. М.Криховецька, Т. М.Паневник. - 2-ге вид., перероб. та доп. К - Центр учбової літератури, 2014 р. С. 224;

81. Шинкаренко. Римський договір // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. - К.:Парламентське видавництво, 2015 р. - с.638 ISBN№ 978-966-611-818-2. С. 12-24;

82. Шлафман Н.Л. Механізми регулювання розвитку підприємницького сектору: монографія // Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Херсон: ХНТУ, 2016 р. – 284 с;

83. Щербина В. С. Господарське право : [підручник] //– К. : Юрінком Інтер, 2013 р. – 636 с;

84. Інтернет ресурс URL: <http://ukr.detective-ua.com/bezpeka-pidpriyemstva-i-upravlinnya-rizikami/>;

85. Інтернет ресурс URL: https://protocol.ua/ua/noviy_zakon_pro_tov_shcho-prigotovali_biznesu/.